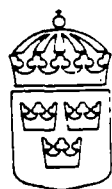

Riksdagens protokoll

1989/90:128

Onsdagen den 23 maj

Kl. 9.00–12.18

Protokoll
1989/90:128

1 § Justering av protokoll

Justerades protokollet för den 17 maj.

2 § Hänvisning av ärenden till utskott

Föredrogs och hänvisades
Propositionerna
1989/90:151 till bostadsutskottet
1989/90:154 till justitieutskottet

3 § Beslut rörande utskottsbetänkanden som slutdebatterats den 18 och den 22 maj

Företogs till avgörande socialförsäkringsutskottets betänkanden 1989/90:SfU17, SfU21, SfU22 och SfU18, trafikutskottets betänkanden 1989/90:TU25 och TU24, justitieutskottets betänkanden 1989/90:JuU33 och JuU35, finansutskottets betänkanden 1989/90:FiU36 och FiU38 samt jordbruksutskottets betänkanden 1989/90:JoU19 och JoU20 (beträffande debatten i dessa ärenden, se prot. 125 och 127).

Socialförsäkringsutskottets betänkande SfU17

Mom. 1 (anslaget Statens invandrarverks förvaltningskostnader)

Utskottets hemställan bifölls med 303 röster mot 15 för reservation 1 av Jan-Olof Ragnarsson.

Mom. 3 (invandrarverkets styrelse)

Utskottets hemställan bifölls med 281 röster mot 36 för reservation 2 av Jan-Olof Ragnarsson.

Mom. 4 (publicering av praxis)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Barbro Sandberg m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (flyktingkvoten)

Först biträdde reservation 4 av Gullan Lindblad m.fl. med 124 röster mot 15 för reservation 5 av Jan-Olof Ragnarsson i motsvarande del. 174 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 184 röster mot 132 för reservation 4 av Gullan Lindblad m.fl.

Mom. 6 (flyktingkvotens inriktning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Jan-Olof Ragnarsson i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Socialförsäkringsutskottets betänkande SFU21

Mom. 2 (individuella introduktionsplaner)

Utskottets hemställan bifölls med 298 röster mot 15 för reservation 1 av Margó Ingvardsson.

Mom. 3 (kontaktfamiljer)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Ragnhild Pohanka – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (kurser om att starta företag)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Sigge Godin m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 7 (kommunernas inflytande på arbetsmarknadsåtgärder)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Karin Israelsson och Rune Backlund – bifölls med acklamation.

Mom. 8 (alternativ till kommunmottagande)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Sigge Godin och Barbro Sandberg – bifölls med acklamation.

Mom. 10 (ersättning vid anknypningsinvandring)

Utskottets hemställan – som ställdes mot dels reservation 6 av Margó Ingvardsson, dels reservation 7 av Ragnhild Pohanka – bifölls med acklamation.

Mom. 12 (handikappade flyktingar)

Utskottets hemställan – som ställdes mot dels reservation 8 av Gullan Lindblad m.fl., dels reservation 9 av Sigge Godin och Barbro Sandberg – bifölls med acklamation.

Mom. 13 (ersättning för extra kostnader för flyktingar)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 10 av Margó Ingvardsson – bifölls med acklamation.

Mom. 15 (lagförslaget)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 11 av Margó Ingvardsson – bifölls med acklamation.

Prot. 1989/90:128
23 maj 1990

Mom. 16 och 17 (asylsökandes boende utanför förläggning och asylbistånd vid långa väntetider)

Utskottets hemställan bifölls med 276 röster mot 39 för reservation 12 av Sigge Godin och Barbro Sandberg. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 18 (utbetalning av ekonomiskt bistånd)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 13 av Sigge Godin och Barbro Sandberg – bifölls med acklamation.

Mom. 19 (övergångsregler)

Utskottets hemställan bifölls med 257 röster mot 59 för reservation 14 av Gullan Lindblad m.fl.

Mom. 20 (uppföljning av ersättningssystemet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 15 av Ragnhild Pohanka – bifölls med acklamation.

Mom. 21 (bostäder till flyktingar)

Först biträdde reservation 16 av Sigge Godin m.fl. – som ställdes mot reservation 17 av Gullan Lindblad m.fl. – med acklamation.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 203 röster mot 72 för reservation 16 av Sigge Godin m.fl. 38 ledamöter avstod från att rösta.

Monä Saint Cyr (m) anmälde att hon avsett att avstå från att rösta men markerats ha röstat ja.

Mom. 23 (schablonbidrag till landstingen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 18 av Margó Ingvardsson – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Socialförsäkringsutskottets betänkande SfU22

Utskottets hemställan bifölls.

Socialförsäkringsutskottets betänkande SfU18

Mom. 1 (målen för invandrarpolitiken)

Utskottets hemställan bifölls med 281 röster mot 38 för reservation 1 av Karin Israelsson och Rune Backlund.

Mom 2. (information till allmänheten om gällande regler och bidrag)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Gullan Lindblad m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (invandrarkvinnornas situation)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Karin Israelsson och Rune Backlund – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (förbättring av invandrarnas sociala och ekonomiska situation m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 304 röster mot 15 för reservation 4 av Margó Ingvardsson.

Mom. 6 (undervisningen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Ragnhild Pohanka – bifölls med acklamation.

Mom. 8 (forskning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Karin Israelsson och Rune Backlund – bifölls med acklamation.

Mom. 9 (förbud mot rasistiska organisationer)

Först biträdde reservation 7 av Margó Ingvardsson och Ragnhild Pohanka – som ställdes mot utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion Sf52 yrkande 1 av Erkki Tammenoksa – genom omröstning med uppresning.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 280 röster mot 35 för reservation 7 av Margó Ingvardsson och Ragnhild Pohanka. 4 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 10 (utredning om annan lagstiftning mot rasistisk verksamhet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Karin Israelsson och Rune Backlund – bifölls med acklamation.

Mom. 11 (utredning om lag mot etnisk diskriminering i arbetslivet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot dels reservation 9 av Gullan Lindblad m.fl., dels reservation 10 av Karin Israelsson och Rune Backlund, dels reservation 11 av Margó Ingvardsson, dels reservation 12 av Ragnhild Pohanka – bifölls med acklamation.

Mom. 12 (grupptalan och skadestånd)

Utskottets hemställan – som ställdes mot dels reservation 13 av Gullan Lindblad m.fl., dels reservation 14 av Margó Ingvardsson och Ragnhild Pohanka – bifölls med acklamation.

Mom. 13 (närradion)

Utskottets hemställan bifölls med 277 röster mot 37 för reservation 15 av Sigge Godin och Barbro Sandberg. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 16 (avskaffande av nämnden mot etnisk diskriminering)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 16 av Gullan Lindblad m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 17 (anslaget Åtgärder för invandrare)

Utskottets hemställan bifölls med 303 röster mot 15 för reservation 17 av Margó Ingvardsson.

Mom. 18 (anslaget Ombudsmannen mot etnisk diskriminering m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 18 av Gullan Lindblad m.fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Trafikutskottets betänkande TU25

Mom. 1 (skärpta normer för flygplanen)

Utskottets hemställan bifölls med 283 röster mot 35 för reservation 1 av Viola Claesson och Roy Ottosson.

Mom. 2 (framförande av krav internationellt)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 2 av Elving Andersson m.fl., *dels* reservation 3 av Görel Bohlin m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (begränsning av flygtrafiken)

Utskottets hemställan bifölls med 281 röster mot 36 för reservation 4 av Viola Claesson och Roy Ottosson.

Mom. 4 (trafikpolitisk prövning av flygplatsprojekt)

Utskottets hemställan bifölls med 182 röster mot 132 för reservation 5 av Kenth Skårvik m.fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 5 (vidgad miljöprövning av flygplatser)

Utskottets hemställan bifölls med 281 röster mot 35 för reservation 6 av Viola Claesson och Roy Ottosson.

Mom. 8 (ökad säkerhetsstandard i sekundärflyget)

Utskottets hemställan bifölls med 303 röster mot 16 för reservation 8 av Viola Claesson.

Mom. 11 och 12 (koncessionsgivning för SAS för utrikes primärtrafik, m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 219 röster mot 99 för reservation 11 av Kenth Skårvik m.fl.

Mom. 17 (utveckling av vissa flygplatser till nya "flygnav")

Utskottets hemställan bifölls med 280 röster mot 35 för reservation 13 av Elving Andersson och Hugo Andersson. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 22 (inriktningen av LFVs verksamhet 1990/91–1992/93)

Utskottets hemställan bifölls med 284 röster mot 35 för reservation 15 av Viola Claesson och Roy Ottosson.

Mom. 28 (en parlamentarisk kommission för frågor om flygsäkerheten)

Utskottets hemställan bifölls med 302 röster mot 15 för reservation 19 av Viola Claesson.

Mom. 30 (anläggande av en tredje landningsbana på Arlanda)

Först biträdde reservation 20 av Kenth Skårvik m.fl. med 97 röster mot 35 för reservation 21 av Viola Claesson och Roy Ottosson. 185 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 184 röster mot 97 för reservation 20 av Kenth Skårvik m.fl. 34 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 36 (lokalisering av en ytterligare trafikflygplats i Storstockholmsregionen)

Utskottets hemställan bifölls med 257 röster mot 35 för reservation 26 av Viola Claesson och Roy Ottosson. 11 ledamöter avstod från att rösta.

Mona Saint Cyr (m) anmälde att hon avsett att avstå från att rösta men markerats ha röstat ja.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Trafikutskottets betänkande TU24

Mom. 1 och 2

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 3 (utökning av aktiekapitalet inom SweRoad)

Utskottets hemställan bifölls med 283 röster mot 36 för reservation 1 av Viola Claesson och Roy Ottosson.

Mom. 4 (bolagsbildning av statens järnvägars bussverksamhet)

Utskottets hemställan bifölls med 214 röster mot 94 för reservation 2 av Kenth Skårvik m.fl.

Justitieutskottets betänkande JuU33

Mom. 3 (lagen om kriminalvård i anstalt)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservationen av Berith Eriksson och Inger Schörling – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Justitieutskottets betänkande JuU35

Mom. 1 (knivförbud på allmän plats m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 254 röster mot 61 för reservationen av Jerry Martinger m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 2-11

Utskottets hemställan bifölls.

Prot. 1989/90:128

23 maj 1990

*Processrättsliga
frågor*

Finansutskottets betänkande FiU36

Mom. 1 (omfattningen av Tipstjänsts stöd till idrotten)

Först biträdades reservation 1 av Anne Wibble m.fl. med 136 röster mot 36 för reservation 2 av Lars-Ove Hagberg och Carl Frick. 142 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls reservation 1 av Anne Wibble m.fl. med 169 röster mot 148 för utskottets hemställan. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2 och 3

Utskottets hemställan bifölls.

Finansutskottets betänkande FiU38

Mom. 2 (övergång från expeditionsavgifter till ansökningsavgifter för tillståndsärenden)

Utskottets hemställan bifölls med 260 röster mot 58 för reservationen av Gunnar Björk m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Jordbruksutskottets betänkande JoU19

Utskottets hemställan bifölls.

Jordbruksutskottets betänkande JoU20

Utskottets hemställan bifölls.

4 § Beslut om uppskjuten votering

På förslag av talmannen medgav kammaren att de ärenden som hann debatteras färdigt under återstoden av dagens sammanträde skulle företas till avgörande i ett sammanhang i början av arbetsplenum onsdagen den 30 maj.

5 § Processrättsliga frågor

Föredrogs

justitieutskottets betänkande

1989/90:JuU32 Processrättsliga frågor (prop. 1989/90:71).

Anf. 1 GÖRAN ERICSSON (m):

Herr talman! I detta betänkande från justitieutskottet behandlas proposition 1989/90:71, ett antal motioner i anledning av denna samt ett antal motioner från den allmänna motionstiden. Två yrkanden från moderat håll från

den allmänna motionstiden har föranlett reservationerna 1 och 3, vilka vi undertecknat. Jag yrkar, herr talman, bifall till dessa två reservationer.

I reservation 1 hemställer vi att frågan om specialdomstolar lämpligen skall föras över till domstolsutredningen, som nu pågår. Därigenom skulle vi kunna få en genomlysning av specialdomstolarna. Skall vi ha sådana eller skall vi inte ha sådana? Från moderat utgångspunkt har vi år efter år pekat på att svenskt rättsväsende förr eller senare måste välja väg. Skall vi tillskapa specialdomstolar för varje uppkommande problemområde eller skall vi stärka de allmänna domstolarna och tillgodose expertkravet genom att tillkalla experter i dessa domstolar?

När exempelvis miljöfrågorna nu seglar upp som centralt debattämne blir frågan inte om vi skall ha miljödomstolar eller ej, utan snarare när dessa kommer. Raden av specialdomstolar blir ganska imponerande. Frågan blir då: Vad blir nästa stora problemområde hos svenska folket som kommer att föranleda en ny specialdomstol? Vi kan inte hålla på så här. Någonstans, någon gång måste riksdagen ges möjlighet att ta slutlig ställning i denna fråga, och det brådskar.

Engendomligt nog förvägras vi att utnyttja tillfället att tillfråga domstolsutredningen, som arbetar just nu. Detta hade varit en synnerligen passande fråga för denna utredning. Vi reserverar oss således på denna punkt.

I reservation 3 pekar vi på problemet med de domstolar där intresseorganisationer ges dömande funktion. Vi anser att det är principiellt betänkligt att en intresseorganisation inom exempelvis hyresområdet ges representation i hyresnämnder och bostadsdomstol. Rättegångsutredningens förslag i denna del har också bemötts med mycket starka negativa reaktioner från intresseorganisationerna, vilket i sig inte är särskilt förvånande. Det är enligt vår mening dags att börja röja upp även i denna del av domstols- och processväsendet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 1 och 3.

Anf. 2 LARS SUNDIN (fp):

Herr talman! Ytterst handlar de fem folktireservationer, vilka är fogade till detta betänkande, om rättssäkerheten, som är en av de viktigaste principerna i det liberala frihetsarvet. I rättssäkerhetens idé ligger att reglerna skall vara fasta och klara, så att medborgarna därigenom kan förutse och förstå konsekvenserna av sina handlingar. Medborgarna skall ha förutsättningar att känna till var gränsen går mellan tillåtet och förbjudet, och man skall klart veta vilken sanktionen är om lagens bestämmelser överträds.

Från rättsäkerhetssynpunkt är det viktigt att domstolsorganisationen inte ger den enskilde medborgaren ett intryck av splittring, svåröverskådlighet och inkonsekvens. Grunden i våra organisationer skall vara lokalt förankrade i allmänna domstolar. Därför vill vi avskaffa specialdomstolarna och införa en ordning så att vissa sådana domstolars och andra organs avgöranden i vanlig ordning kan prövas av hovrätt och högsta domstol. Fastighetsdomstolarnas, hyresnämndernas och bostadsdomstolens uppgifter skall enligt vår mening överföras till allmänna domstolar. Det är betänkligt ur rättsäkerhetssynpunkt att hyresmarknadens parter finns representerade i de dömande instanserna. Därigenom kan den enskildes förtroende för den dö-

mande maktens oberoende och integritet urholkas. Systemet med partsrepresentation strider för övrigt mot Europakonventionen. Även kostnads- och effektivitetssynpunkter talar för att specialdomstolarna bör bli färre.

Herr talman! Mot bakgrund av detta yrkar jag bifall till reservation 1, 2, 3 och 4. Jag yrkar också bifall till reservation 5, i vilken vi vill att en expert utan rösträtt skall medverka som ledamot av rätten i mål där barns villkor är föremål för bedömning.

Herr talman! År 1985 infördes regler om att vidlyftiga och komplicerade brottmål med ekonomiska eller skatterättsliga förhållanden av väsentlig betydelse för bedömningen skulle handläggas av vissa tingsrätter. Vi i folkpartiet var från början emot införandet av sådana s.k. ekodomstolar. Denna form av specialdomstol har också visat sig vara ett misslyckande. Ytterst få mål har prövats av ekodomstolarna. Regeringen har därför tagit konsekvensen och nu äntligen föreslagit att dessa ekodomstolar skall avskaffas. Det är bra. De skulle dock aldrig ha införts.

Anf. 3 ANDERS SVÄRD (c):

Herr talman! Systemet med specialdomstolar kan ifrågasättas, och det har ifrågasatts. Inte minst ur likabehandlings- och rättssäkerhetssynpunkt är tveksamheten särskilt berättigad. Det vore en bättre tingens ordning att se till att t.ex. tingsrätternas kompetens kompletterades så att mål med olika inriktning kunde garanteras en ur rättssäkerhetssynpunkt mer likvärdig behandling.

Fastighetsdomstolarnas arbetsuppgifter bör enligt centerpartiets uppfattning flyttas över till de allmänna domstolarna. Domstolsutredningen bör därför få tilläggsdirektiv, så att en sådan överflyttning kan förberedas.

I en reservation, gemensam med moderater och folkpartister, föreslår vi från centerpartiets sida, med stöd av rättegångsutredningens slutsatser, att hyresnämnderna och bostadsdomstolen avskaffas och att deras arbetsuppgifter överförs till de allmänna domstolarna. Regeringen bör snarast lägga fram ett sådant förslag för riksdagen. Förslaget bör även innehålla förslag till nödvändiga förstärkningar, främst på de små tingsrätterna.

Justitieministern synes i varje fall till icke ringa del ha samma uppfattning som reservanterna på denna punkt. I direktiven till domstolsutredningen konstaterar hon nämligen att organisationen i hyres- och arrendenämnder inte är särskild lyckad från effektivitets- och kostnadssynpunkt.

Bl.a. som en konsekvens av vår inställning till specialdomstolarna föreslår vi utvidgad användning av sakkunnigbeviset. Det bör t.ex. utredas om det inte skulle vara möjligt att anlita sakkunniga bl.a. under det förberedande skedet i mål. Samtidigt bör det övervägas om inte kostnaden för den sakkunniges medverkan i större utsträckning borde stanna på statsverket. I reservation 4 har vi tillsammans med folkpartiets representanter utvecklat dessa synpunkter.

Herr talman! Jag yrkar avslutningsvis bifall till reservation 2, 3 och 4.

Anf. 4 BERITH ERIKSSON (vpk):

Herr talman! I detta betänkande behandlas bl.a. frågan om expertmedverkan i de allmänna domstolarna och vissa frågor om sakkunniginstitutet. Att

samtliga tingsrätter nu får möjlighet att anlita särskild expertis i mål om kvalificerad ekonomisk brottslighet och att polismans rätt enligt rättegångsbalken att besluta om husrannsakan inskränks tillhör de förslag i betänkandet som jag särskilt vill nämna, och som vi är mycket nöjda med.

När det gäller sakkunnigbevis i brottmål har vi i vpk reserverat oss.

Enligt den gamla lagen, rättegångsbalkens 23 kap. 14 §, äger undersökningsledaren att inhämta yttrande av sakkunnig efter en framställan av undersökningsledaren. Den lagen förstärks på så sätt att innan ett yttrande inhämtas även från annan myndighet skall den som misstänks för brottet eller hans försvarare beredas tillfälle att yttra sig angående valet av sakkunnig. Förslaget innebär för den misstänktes del en förstärkning av rättssäkerheten. Vi anser emellertid att förslaget är otillräckligt, vilket kan förstås om man ser vad som hände i dialysmålet. Försvaret bestred straffansvar och pekade redan i förundersökningen på brister i teknik och rutiner. Åklagaren anlidade under förundersökningen konstruktörerna som privata sakkunniga. Försvaret ville som sakkunniga även ha de läkare och tekniker som ansvarat för anläggningens konstruktion och rutiner, vilket åklagaren avslag.

Åklagaren väckte åtal och använde i fortsättningen konstruktörerna som sakkunniga. Sjuksköterskan fälldes, och domen vann laga kraft i juli 1985. 1987 granskade socialstyrelsen det inträffade med hänsyn till hälso- och sjukvårdslagstiftningen och fann då att anläggningen hade haft allvarliga brister och att rutinerna varit otillfredsställande samt att dessa omständigheter hade varit direkt bidragande till olyckshändelsen. Försvaret har hos justitiekanslern anmält åklagarens val av sakkunnig, men justitiekanslern ansåg inte att det förekommit fel eller försummelser från åklagarens sida.

Det här rättsfallet visar att åklagaren såväl i förundersökning som i rättegång kan använda sig av sakkunniga som inte är opartiska, och det nya lagförslaget avhjälpur inte den bristen.

Lagen bör innehålla regler som föreskriver att åklagaren endast får anlita opartiska sakkunniga, vare sig dessa är privata eller offentliga sådana. Den misstänkte bör dessutom ha möjlighet att överklaga åklagarens beslut om utseende av privata sakkunniga. I betänkandet besvaras vårt krav med att rättegångsbalken 40 kap. 2 § alltid skulle vara tillämplig, men det gäller endast offentliga sakkunniga med vilket menas myndighet eller tjänsteman.

Vpk anser att opartiskhet vid utseende av sakkunniga bör inskrivas i lagen och att det skall gå att överklaga åklagarens val av sakkunniga, även om privata sakkunniga har använts.

Jag yrkar bifall till reservationerna 6 och 7 samt till reservation 5 som grundas på en folktopmotion om expertmedverkan i mål rörande barn. I övrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 5 GÖRAN MAGNUSSON (s):

Herr talman! De förslag som finns i propositionen och som har behandlats i justitieutskottets betänkande nr 32 syftar till en reformering av rättegångsbalken. Meningen är att det skall bli en fortlöpande modernisering. Tvärt emot det intryck som Göran Ericssons anförande kunde ge är faktiskt syftet att vi vill försöka återgå till ett mera enhetligt domstolsväsende. Man skall alltså stärka de allmänna domstolarna, kanske i första hand tingsrätterna.

I propositionen avvisas en generell möjlighet att i tingsrätt och hovrätt ha expertmedverkan. Även utskottsmajoriteten har avvisat detta. Däremot får nu alla tingsrätter i landet möjlighet att anlita experter i ekomål, dvs. de mål som handlar om kvalificerad ekonomisk brottslighet. De hittillsvarande forumreglerna beträffande den typen av mål avskaffas alltså.

I propositionen föreslås också att det skall bli ökade möjligheter att avkunna s.k. mellandom för att processföringen skall bli mera rationell och effektiv. Domstolarna får också möjligheter att rätta fel och ompröva beslut i rättegångsärenden. Åklagarens personliga ansvar för rättegångskostnader avskaffas också. Dessutom har man föreslagit vissa förändringar när det gäller behörighet för tjänstemän. En tjänsteman vid domstol skall inte vara behörig att vara nämndeman. Vidare föreslås en inskränkning i polismans rätt att besluta om husrannsakan. Förslaget grundas på ett tidigare riksdagsuttalande i den riktningen.

Syftet är alltså att vi skall ha allmänna domstolar med en generell kompetens. I princip skall de kunna handlägga alla förekommande mål. Förutsättningen är att domarna skall ha djupa kunskaper i de olika ämnesområdena. De skall också ha en överblick. Det finns naturligtvis en konflikt mellan detta synsätt och det som har tagit sig uttryck i den specialisering som har skett på visst sätt i olika speciella domstolar. Rättegångsutredningen behandlade frågan och föreslog att man skulle motverka den ökade specialiseringen genom en generell möjlighet till expertmedverkan i domstolarna. Vid remissbehandlingen visade det sig emellertid att det fanns delade meningar. Det pågår ständigt en diskussion om hur man skall kunna lösa de här frågorna.

I de motioner som finns och som senare har på vissa punkter resulterat i reservationer behandlas specialdomstolarna och fastighetsdomstolarna. Man vill för belysning av frågorna föra över ärendena till domstolsutredningen. Nu har de här frågorna övervägts mycket i rättegångsutredningen och i andra sammanhang. Utskottets majoritet har därför stannat för att det inte finns skäl till ytterligare utredning.

Beträffande hyresnämnd och bostadsdomstol har domstolsutredningen fått i uppdrag att utreda frågan, i varje fall när det gäller organisationen och viss administrativ uppläggning. Här kan det emellertid vara intressant att notera att reservanternas i vissa fall vill föra över frågorna till domstolsutredningen. Men när det gäller hyresnämnd och bostadsdomstol behöver enligt reservanterna frågorna inte ens utredas. Sådana frågor kan, menar de, avgöras omedelbart. Låt mig också säga att specialdomstolarna och specialiseringen naturligtvis inte utan vidare leder till en minskad rättssäkerhet. Sett från den enskildes synpunkt leder det givetvis också till att man får en mycket sakkunnig och väl genomförd process. Detta är naturligtvis också någonting som tillhör rättssäkerheten.

När det gäller frågan om specialisering förhåller det sig naturligtvis så, att sakkunnigbeviset utgör en möjlighet att förstärka domstolarnas kompetens, men härvidlag vill för närvarande varken regeringen eller utskottsmajoriteten gå vidare utan vill avvakta ett visst pågående rättsvetenskapligt arbete.

När det gäller expertmedverkan rörande barn är majoritetsståndpunktens motivering i grunden densamma som i andra fall, dvs. att man inte skall till-

låta denna typ av expertmedverkan. Remissutfallet har rent allmänt blivit mycket delat. Det finns avgörande invändningar mot att en expert deltar i domstolens överväganden efter det att själva processföringen har avslutats och dom skall avkunnas. På det sättet kan nya fakta tillföras målet, som det har uttryckts, över huvudet på parterna. Detta kan inte anses vara alldeles riktigt.

Vpk har fogat ett par reservationer till betänkandet som bl.a. gäller utseende av sakkunnig under förundersökning och överklagande av beslut om sakkunnig. Det är naturligtvis mycket viktigt att det utses sakkunniga som båda parter har förtroende för. Det är detta som ligger bakom förslagen i propositionen om att förbättringar skall ske, bl.a. så att den misstänkte skall tillfrågas beträffande valet av sakkunnig. Den misstänkte har även möjlighet att gå till domstolen för att få denna fråga prövad.

Jag vill även upprepa det som Berith Eriksson redan har sagt, nämligen att förundersökningen enligt rättegångsbalken skall utföras på ett sådant sätt att den fyller mycket högt ställda krav på opartiskhet och inte bara tillgodoser den ena sidans sak. Också det som talar för den misstänkte skall komma till uttryck i förundersökningen. Utskottsmajoriteten anser att det med den nuvarande konstruktionen är fullt möjligt och korrekt att hantera frågan på det här sättet och att det kan skapas bra förutsättningar för att båda parter skall kunna ha förtroende för den sakkunnige.

Herr talman! Jag vill med det anförda yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 6 LARS SUNDIN (fp):

Herr talman! Göran Magnusson för ett uppehållande och fördröjande för svar för specialdomstolarna, vilka socialdemokraterna alltid har hyst en viss sympati för. Men det är alltså ett uppehållande och fördröjande försvar, eftersom totalintrycket är att socialdemokraterna är på reträtt i denna fråga. Vi har tidigare talat om att försäkringsrätterna skall avskaffas, och vi kan diskutera i vilken annan organisation de skall föras in. Även ekodomstolarna skall avskaffas. Därigenom tillgodoses ett gammalt folktopartikrav, vilket utskottet konstaterar.

När det gäller fastighetsdomsstolarna, Göran Magnusson, säger socialdemokraterna att ett arbete pågår inom justitiedepartementet, som syftar till att vissa mål skall flyttas över från fastighetsdomstolarna till de allmänna domstolarna. Det är en bra början. Jag är övertygad om att fortsättning följer och att specialdomstolarna därigenom försvinner.

Hyresnämnderna är ett annat exempel. De är inte helt lyckade. Det medger justitieministern och de socialdemokratiska ledamöterna i utskottet. Och nu skall alltså domstolsutredningen närmare undersöka även hyresnämnderna. Man bör även närmare överväga sakkunniginstitutet. Detta institut är ju till för att ytterligare specialdomstolar inte skall behövas. Det bestående totalintrycket är ändå, vilket jag tycker att Göran Magnusson skall erkänna, att socialdemokraterna är på reträtt från sin tidigare sympati för specialdomstolar.

Anf. 7 GÖRAN ERICSSON (m):

Herr talman! Det var inte så litet av den obotfärdiges förhinder som vi fick en uppvisning i av Göran Magnusson i talarstolen. Men på ett sätt tror jag att vi står tuppfjät från varandra i denna fråga. Moderata samlingspartiets och folkpartiets ledamöter i utskottet har en önskan om att domstolsutredningen, som Göran Magnusson är en ärad ledamot av, skall se över frågan om specialdomstolar.

Som jag sade i mitt inledningsanförande tror jag att det är dags för kamraren att ta ställning i denna fråga. Vad vore lämpligare, herr talman, än att man utnyttjar domstolsutredningen. I reservation 1 från moderaterna och fokpartiet sägs: "Utskottets mening är att det är lämpligt att frågan om avskaffande av specialdomstolarna i hela dess vidd tas upp i domstolsutredningen."

Det kan ju inte finnas vare sig något politiskt eller något annat hinder för att bifalla en sådan hemställan, dvs. att man utnyttjar en sittande utredning för en viktig och strategisk rättsfråga. Jag förstår ärligt talat inte Göran Magnusson. Men när jag lyssnar till honom i talarstolen finner jag, precis som Lars Sundin sade, att socialdemokraterna glider litet hit och dit och att vi nog är mycket närmare varandra än man kan få intryck av.

Anf. 8 BERITH ERIKSSON (vpk):

Herr talman! Jag vill säga följande till Göran Magnusson. Det föreliggande lagförslaget räcker inte. Med den nya lagen har försvaret rätt att yttra sig, men vad händer sedan? Om åklagaren inte tar hänsyn till svarandens krav och den utsedda sakkunnige inte är en s.k. offentlig sakkunnig, vilken lagparagraf kan försvaret då använda för att överklaga?

Det som står i betänkandet på s. 7 är mycket märkligt. Först förklarar utskottet vad som står i 40 kap. 2 § rättegångsbalken. Sedan säger utskottet följande: "En motsvarande uttrycklig bestämmelse saknas när det gäller sakkunnig som utses av åklagaren enligt 23 kap. 14 § RB."

Det innebär faktiskt att den som misstänkts för brottet eller hans försvar skall ges tillfälle att uttrycka sig om valet av sakkunnig, innan ett yttrande inhämtas från någon annan än en myndighet.

Längre ner på sidan står det som en självklarhet att regleringen i 40 kap. 2 § blir tillämplig, den lagtext i vilken det sägs att det gäller offentlig sakkunnig.

Fortfarande råder alltså missförhållandet att om en åklagare utser en privat sakkunnig har försvaret visserligen rätt att yttra sig, men försvaret har ingen möjlighet att överklaga åklagarens val av sakkunnig om åklagaren väljer att driva sin linje.

Anf. 9 GÖRAN MAGNUSSON (s):

Herr talman! När det gäller frågan om specialdomstolar eller allmänna domstolar och hur man skall se på dem så har bl.a. rättegångsutredningen gjort överväganden i fråga om ett mer bestämt vägval på den punkten. Det finns naturligtvis starka skäl som talar för att det finns specialdomstolar. Jag har förstått att moderaterna inte har uppfattningen att t.ex. fastighetsdomstolen skall avskaffas. Därför är det litet svårt att diskutera dessa frågor så

Prot. 1989/90:128

23 maj 1990

*Processrättsliga
frågor*

här enkelt och säga att om det är ordnat på detta sätt så blir det rättssäkert och korrekt ur alla synpunkter, och om man har ordnat det på ett annat sätt blir det inte rättssäkert och korrekt.

Som jag sade i mitt tidigare anförande är en del typer av mål så tekniskt komplicerade eller komplicerade på annat sätt att det är alldeles nödvändigt att det finns särskild kompetens i domstolarna för att den typen av ärenden, sedda ur den enskildes synpunkt, skall kunna avgöras. Därför kan man inte bara utan vidare säga att man skall avskaffa de olika specialdomstolarna, utan man måste noggrant överväga detta.

Att det råder oenighet på dessa punkter framgår ju av de olika remissutfallen som gäller olika förslag i denna fråga.

Herr talman! Jag vill sedan till Berith Eriksson säga att man givetvis kan formalisera ett system på det sätt om Berith Eriksson talar om. Jag anser i likhet med utskottsmajoriteten och vad som står i propositionen – det är en överväldigande majoritet på denna punkt – att det är tillräckliga garantier för att man skall få ett väl fungerande system att den åtalade skall tillfrågas och att han har möjlighet att få frågan prövad i domstol. Till detta kommer faktiskt, att om åklagaren anlitar en sakkunnig som är tvistig eller som det kan resas invändningar mot från olika utgångspunkter, tillkommer det domstolen att i samband med värderingen av bevisen också bedöma hur det skall kunna fungera. På det sättet, menar jag, att det finns tillräckliga garantier för den enskilde att få en korrekt och opartisk bedömning i domstolen.

Anf. 10 LARS SUNDIN (fp):

Herr talman! Vi bestrider naturligtvis inte, Göran Magnusson, att det ibland behövs särskilda kunskaper för vissa mål, men därför behövs inte specialdomstolarna. Kunskap kan i stället tillföras de allmänna domstolarna. Frågan på vilket sätt detta skulle kunna ske kunde domstolsutredningen ta upp till behandling. Jag menar att rättssäkerhetsskäl talar för det. Ett system med många specialdomstolar blir splittrat, svåröverskådligt och ibland inkonsekvent. Det kan bli förvirrande för medborgarna.

Titta på fastighetsdomstolarna. Där finns naturligtvis en specialistkompetens, Göran Magnusson, och därför behövs de. Å andra sidan pågår inom justitiedepartementet ett arbete som syftar till att flytta över så mycket som möjligt därifrån till de allmänna domstolarna. Där är ni alltså kluvna. Jag är optimist, och jag tror att det kommer att gå med fastighetsdomstolarna som med ekodomstolarna: de kommer att försvinna.

Anf. 11 GÖRAN ERICSSON (m):

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten särskilt mycket, men jag måste ändå säga att den situation som vi har i dag är ett lapptäcke. Jag bestrider inte att det inte finns komplicerade mål, precis som Lars Sundin nämnde. Jag säger inte att man inte skall avgöra saken så att säga rakt upp och ner, men låt domstolsutredningen – det var vår önskan från reservanterna – sätta sig ner och göra en grundlig analys och genomgång av problemet med specialdomstolarna. Det kan hända att domstolsutredningen kommer fram till att vi behöver en eller annan specialdomstol, av det skäl som Göran Magnusson var inne på, nämligen att det finns frågor av utomordentligt stor och

komplikerad omfattning. Alla andra mål skall avgöras i de allmänna domstolarna. Vad vet jag? Det var just denna fråga som vi ville ställa till domstolsutredningen men som socialdemokraterna vägrade oss. Det var alltså inte något annat vi ville. Jag tror innerst inne att Göran Magnusson också skulle vilja ha denna fråga avförd från dagordningen. Denna fråga har vi tjtat om i denna kammare i många år.

Just nu sitter alltså domstolsutredningen, inte nästa år eller påföljande år. Det var nu vi ville att domstolsutredningen skulle få chansen att ta tag i frågan och att riksdagen sedan skulle få möjlighet att en gång för alla ta principiell ståndpunkt i frågan om vi skall ha specialdomstolar eller allmänna domstolar eller någonting mitt emellan.

Anf. 12 BERITH ERIKSSON (vpk):

Herr talman! I vissa brottmål är det, för att på ett rättvisande sätt bedöma ett visst händelseförlopp, nödvändigt med specialkunskaper som åklagaren normalt inte besitter. I dialysmålet var det uppenbart att åklagaren hade mycket bristfälliga medicinska kunskaper, vilket gjorde det nödvändigt för honom att anlita sakkunniga. Åklagarens val föll på konstruktörerna, och åklagaren kom att såväl under förundersökningen som under rättegången helt dela konstruktörernas uppfattning angående anläggningens konstruktion och rutiner ur rättssäkerhetssynpunkt.

Sådana här saker kan inträffa igen, även med det nya lagförslaget. Därför anser vi att lagen bör ändras så att åklagaren aldrig kan anlita sakkunnig som i något avseende medverkat i det händelseförlopp som åtalet avser.

Göran Magnusson sade ingenting om det märkliga som står i utskottets betänkande, nämligen att det där först konstateras att man inte kan använda lagrummet 40 kap. 2 § rättegångsbalken och längre ner sägs att utskottet anser det som en självklarhet att man kan tillämpa det här lagrummet.

Anf. 13 GÖRAN MAGNUSSON (s):

Herr talman! Låt mig till en början konstatera att det faktiskt är så att antalet specialdomstolar kommer att minska till följd av det beslut som kammaren så småningom kommer att fatta med anledning av detta betänkande. Jag tänker då på ekomstolarna. Det har också uttalats att man tycker att det är bra. Naturligtvis kan man vid olika tidpunkter göra olika bedömningar. Man har kanske kommit fram till att ekomålen är så komplicerade att de kräver särskilda fora eller regler eller speciellt kvalificerad sammansättning men att man nu vill ge möjlighet för alla tingsrätter att med den kvalificerade sammansättningen handlägga dessa mål. Det är en bra och riktig utveckling.

Jag vill gärna också säga att det är viktigt att konstatera – det har den här debatten ändå visat – att både oppositionen och majoriteten tycker att det finns anledning att överväga olika spörsmål kring specialisering eller allmängiltighet i domstolarna. Om man avskaffar specialdomstolar i stor utsträckning, kan man inte göra detta utan att man på något sätt löser frågan om det kvalificerade biträde eller stöd som måste till i de allmänna domstolarna. Det finns mycket delade meningar om på vilket sätt och i vilka former som den kvalificerade expertisen skall tillföras de allmänna domstolsväsen-

det. Advokatsamfundet tar starkt avstånd från rättegångsutredningens förslag om en generell möjlighet att ha expertmedverkan i domstolarna.

När det gäller domstolsutredningen vill jag säga – Göran Ericsson hänvisade till mitt ledamotskap i denna utredning – att utredningen har tillräckligt många arbetsuppgifter redan nu. Vår främsta uppgift är faktiskt att försöka komma till rätta med de kraftiga balanser som finns vid de allmänna domstolarna och förvaltningsdomstolarna genom att vi försöker skapa en rationellare ordning och en effektivare hantering av de olika ärendena. Klarar domstolsutredningen detta inom den tid som är utmätt för utredningen har man vunnit mycket beträffande de enskilda människornas möjligheter att få en bra och fin process när de tvingas inför domstol.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut skulle fattas den 30 maj.)

6 § Föredrogs

finansutskottets betänkande

1989/90:FiU42 Oförutsedda utgifter för budgetåret 1990/91 (prop. 1989/90:100 delvis) och

utrikesutskottets betänkande

1989/90:UU24 Tilläggsbudget II till statsbudgeten för budgetåret 1989/90 (prop. 1989/90:125 delvis),

Talmannen konstaterade att inga talare var anmälda.

(Beslut skulle fattas den 30 maj.)

7 § Svenskt erkännande av Litauen

Föredrogs

utrikesutskottets betänkande

1989/90:UU19 Svenskt erkännande av Litauen.

Anf. 14 PER GAHRTON (mp):

Herr talman! Litauen har haft en dramatisk historia med upp- och nedgångar. Sveriges agerande gentemot Litauen är inte särskilt mycket att vara stolt över.

Den 16 februari 1918 utropade Litauen sin självständighet. År 1920 undertecknade Lenins Sovjetregering ett fredsfördrag med Litauen, där det bl.a. hette att Ryssland erkände Litauens suveränitet och för all framtid avstod från alla överhöghetsanspråk.

Senare samma år erövrade polska trupper med våld Litauens huvudstad Vilnius. 1921 upptogs Litauen som medlem i Nationernas förbund. Den 23 augusti 1939 ingicks den ödesdigra Molotov-Ribbentrop-pakten. Enligt denna skulle Litauen tilldelas Hitlers Stortyskland. Den 28 september samma år överfördes Litauen i ett hemligt protokoll till Stalins sovjetiska

intressesfär. Den 3 oktober föreslog Sovjetunionen Litauen en s.k. vänskapspakt, som bl.a. skulle återge landet dess gamla huvudstad Vilnius. 25 000 soldater ur röda armén besatte, trots litauiska protester, s.k. strategiska punkter i landet. Åtta månader senare, den 15 juni 1940, följde en total sovjetisk invasion. Presidenten flydde, minst 34 000 människor deporterades och en marionettregering ansökte om inträde i Sovjetunionen.

I augusti 1940 överlämnades genom svensk förmedling Litauens och de andra baltiska staternas beskickningar till Sovjetunionens beskickning i Sverige. I en diplomatisk not till det sovjetiska utrikeskommissariatet den 6 november hävdade Sverige att Sovjetunionen som de baltiska staternas folkrättsliga successor var ansvarigt för vissa baltiska skulder till Sverige.

I januari 1941 köpte Sovjet Klaipedaområdet, eller Memelområdet, av Nazityskland för 7,5 miljoner gulddollar. Ett svensk-sovjetiskt regeringsavtal slöts den 30 maj 1941 om ersättning för svenska fordringar i Baltikum.

Den 22 juni invaderades Litauen av Hitlers trupper. 200 000 judar massakrerades, och fler litauer deporterades. 1944 kom röda armén tillbaka och fram till 1953 deporterades 300 000 litauer. Stalins partiideolog, Suslov, yttrade: "Litauen kommer att bestå, men utan litauer." Stalins död 1953 satte stopp för själva folkmordet, men gav inte Litauen självständighet. Den återtog Litauen däremot den 11 mars 1990.

Hufvudstadsbladet i Helsingfors skrev den 8 maj i år: Om de tre baltiska folken som godtagbar utgångspunkt för sina förhandlingar med Moskva skulle acceptera legitimiteten i annekteringen 1940–1941, vad skulle de då ha kvar för legitimitet hos sina egna folk och vad skulle de ha kvar som plattform för sitt utträde enligt unionslagstiftningen?

Jag vill vidarebefordra den frågan till den socialdemokratiska regeringen, till moderata samlingspartiet, till folkpartiet, till centerpartiet och till vänsterpartiet kommunisterna – alltså till hela den oheliga fempartiallians som ställer just kravet på Litauen i dag att landet skall kopiera den svenska samlingsregeringens underkastelse under Stalins maktspråk och godta den sovjetiska ockupationens legalitet.

Det är ju det som är innebörden av fempartialliansens dubbla nej. Ni säger nej till erkännande av Litauen, och ni säger t.o.m. nej till upphävande av giltigheten beträffande det svenska erkännandet av den sovjetiska ockupationen.

Vi i miljöpartiet de gröna tar folkrätten och den internationella legaliteten på djupaste allvar. Vi tar t.ex. på allvar FN:s stadganden om att territorium inte kan erövras med våld. Vi tar på allvar Helsingforsavtalets garantier för alla folks rätt till självbestämmande. Därför hävdar vi att Sveriges beklagliga eftergift gentemot det stalinistiska hotet för 50 år sedan inte längre kan ha diplomatisk giltighet. Och därför kräver vi – precis som t.ex. polska Solidaritetets kongress i Gdansk, som den norska Helsingforskommittén och som demonstranterna på Röda torget i Moskva – att Litauen skall erkännas.

Hur länge skall de borgerliga partiernas företrädare den ena dagen stå på torg och lova Litauen stöd och den andra dagen sitta bakom utrikesnämndens lyckta dörrar och göra upp med regeringen om svek? Hur länge skall detta skådespel pågå?

I riksdagens utrikesdebatt strax efter Litauens självständighetsförklaring i

*Svenskt erkännande
av Litauen*

mars lovade Ingemar Eliasson att frågan om erkännande av Litauen inte gäller "om" utan "när". Mer än två månader har gått sedan dess. Litauens premiärminister har varit här och begärt politiskt stöd. Men när utrikesutskottet nu har färdigbehandlat vår motion om erkännande av Litauen kvarstår den orubbliga fempartialliansens nej och åter nej.

Det här har väckt beklämd uppmärksamhet i utlandet. I Los Angeles Times skrev man den 14 maj: Ingenstans i världen har de baltiska staterna starkare stöd än i Norden. Ändå har de nordiska länderna erbjudit föga stöd för Litauen i dess pågående konflikt med Moskva.

I den franska veckotidningen L'Hebdo konstaterades den 12 april att "de skandinaviska regeringarna förblir försiktiga. Den svenska regeringen avstår från att erkänna Litauens oberoende, i enighet med oppositionen – med undantag" – det har man noterat – "för de gröna."

Det hävdas att ett erkännande av Litauen skulle skada Gorbatsjov och därmed världsfreden. Men är det så säkert? Genom att "stödja busen i stället för offret" – för att återge vad som står i US News and World Report – uppstår man kanske motsatt resultat mot det önskade. I stället för ett starkt mottryck från demokratiska stater lämnas Gorbatsjov ensam med sina hökar och sina revolterande delrepubliker och provinser. I stället för en någorlunda snabb självständighet för Litauen och de övriga baltiska staterna med deras speciella folkrättsliga och geografiska situation kommer en utdragen period av långbänkar och schackrande med pyrande konflikter och sammanstötningar samt prestigelåsningar. Vi har redan sett illavarslande prov på sådant. Och glöm inte att litauerna bedrev gerillakrig mot Sovjetmakten ända fram till 1953!

I en färsk reserapport från Litauen redovisar en av initiativtagarna till Svensk-litauiska föreningen, Leif Windmar, pyrande konflikter under en relativt lugn yta i Litauen som kan leda till att "röda armén kan komma att sättas in med risk för blodbad på civilbefolkningen".

Om fempartialliansen får som den vill, skall litauerna vänta i fem år. Denna situation med pyrande konflikter skall alltså pågå i minst fem år! Carl Bildt, Pierre Schori & Co. anser ju att Litauens frihet skall åstadkommas enligt sovjetisk lag. Det skall anordnas folkomröstning, varvid det krävs två tredjedels majoritet för självständighet. Men det räcker inte. Sedan skall övriga Sovjetrepubliker tillfrågas. Men inte ens det räcker. Det skall, som sagt, vara en övergångstid på upp till fem år. Men inte nog med det: Under det sista övergångsåret kan en tiondel av befolkningen begära en ny folkomröstning. Då måste det bli två tredjedels majoritet igen – annars återgår allt till utgångsläget.

Litauen skall alltså spela fia med knuff om sin självständighet. Problemet är bara att motspelaren har monopol på rätten att knuffa! Det är vad fempartialliansen erbjuder litauernna.

Nej, er hållning präglas av ett lika missriktat som cyniskt maktspel. Det blir väl för mycket ibland.

När den s.k. realpolitiken framstår som alltför omänsklig plockas formalia fram. Sverige måste hålla på sina fasta och konsekventa principer när det gäller erkännande av stater, sägs det. Men utrikesutskottets undersökning visar att det inte finns några fasta och konsekventa erkännandep principer som

skulle omöjliggöra ett erkännande av Litauen. Ett enhälligt utskott redogör för en lång rad politiskt motiverade undantag:

Det gäller t.ex. Vietnam, DDR och Nordkorea, som motsvarade principerna men som ändå inte erkändes.

Det gäller Rhodesia och Taiwan, som också motsvarade principerna men som inte heller erkändes. Det var inte bara fråga om en försening, utan de erkändes aldrig – och ingen planerar, såvitt jag vet, att erkänna dem.

Det gäller Israel och Angola. Här delade man upp erkännandet. Först erkände man på ett sätt, och sedan kom ett mera fullständigt erkännande.

Slutsatsen kan bara bli en: Det finns inte några oomkullrunneliga erkännandepprinciper som befriar regering och riksdag från ett fullt politiskt ansvar i varje enskilt erkännandefall.

Tvärtom – det finns många goda skäl för svenskt erkännande av Litauen:

1. Litauen är som sagt en stat sedan 1918. Det är ett första viktigt skäl.
2. Litauen vill bli erkänt – ett annat skäl som egentligen inte skulle behöva anföras, men som måste nämnas, då somliga påstår motsatsen.
3. Litauens frihet är en del av vår säkerhet. Om respekten för små staters självbestämmande urholkas, har länder som Sverige inte en chans i stormaktsspelet.
4. Litauen har folk och territorium.

Det hävdas ibland att territoriet skulle vara oklart, såväl beträffande Vilnius som Klaipeda. Men den nuvarande polska regeringen har slagit fast att Polens samtliga gränser ligger fast, såväl i öst som i väst. Det finns alltså inga polska krav på Vilnius. Och beträffande Klaipeda fastslogs i Nürnberggrättegången att områdets erövring av Hitler-Tyskland stred mot internationell rätt. Alltså tillhör området Litauen.

5. Litauen har civil kontroll.

Litauen svarar i allt väsentligt för sin egen administration, inbegripet polisen. Sovjetmaktens närvaro inne i Litauen manifesteras av Röda armén. Men Litauen har inte krävt Sovjetarméns uttåg. Om Röda arméns närvaro med den lokala regeringens tillstånd skulle utgöra hinder mot erkännande – hur har Sverige då i årtal kunnat erkänna de f.d. satellitstaterna i Östeuropa, där Röda armén hela tiden fanns men där det godkändes av regeringarna? Hur går det ihop?

Herr talman! Vid sitt besök i Sverige sade Litauens regeringschef att ett första steg på vägen mot svenskt erkännande kunde vara att Sverige återtar sitt erkännande av den sovjetiska ockupationen.

Det har sagts att det vore orimligt, att det vore elakt mot de gamla, icke längre i livet varande politikerna, som på den tiden fattade ett beslut i en speciell situation. Ja visst – det är väl ingen som är ute efter att i efterhand hänga politiker från 40-talet. En omprövning behöver inte innebära att man moraliskt fördömer de åtgärder som vidtogs i en speciell situation, men den kan innebära att man undanröjer eventuellt kvardröjande följdverkningar. Det är orimligt att beslut som fattas i en pressad situation i krigstid skall gälla i all evighet.

I fallet med Sveriges erkännande av den sovjetiska ockupationen av Baltikum handlar det således för riksdagens del mindre om att omvärdera beslu-

tet som sådant – det är inte det viktiga – och mer om att pröva dess kvardröjande konsekvenser. Varför skulle inte riksdagen kunna uttala att Sveriges erkännande av den sovjetiska ockupationen av Baltikum icke längre äger giltighet? Vad är det för fel på ett sådant krav, som ställs i vår reservations-text?

Men inte ens så långt orkar fempartialliansen gå! Från moderaterna till vpk tycks alla hysa större omsorg om den svenska 1940-talsregeringens eftermäle än om Litauens kämpande folk.

Det räcker inte som ursäkt att en del partier kräver olika former av ekonomiskt stöd till Litauen – det kan vi alla ställa oss bakom. Det är inte det konflikten gäller. Premiärministern krävde ett politiskt stöd, senast på hemväg från president Bush. Och det är just det politiska stödet som är det strategiskt viktiga, och det är just det som den oheliga fempartialliansen vägrar att ge litauerna.

Har verkligen denna oheliga fempartiallians stöd bland alla sina riksdagsledamöter? Eller är det här också exempel på den nya utomkonstitutionella institution som Anders Björck kritiserar i dag, dvs. partiledaröverläggningarna? Är det sådana saker som är inblandade, som att man har låst upp sig bakom lyckta dörrar? I så fall bör vi få veta det. Är det verkligen möjligt att bara gröna riksdagsledamöter vid omröstningen kommer att stödja ett erkännande av Litauen? Det skall bli mycket spännande att se.

Jag yrkar bifall till reservationen.

Dessutom hoppas jag att talarlistan ljuger, när den antyder att ingen regeringspartiföreträdare tänker delta i debatten.

Anf. 15 MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Herr talman! Förre amerikanske utrikesministern George Schultz har i en artikel i Wall Street Journal manat Gorbatsjov att se sanningen i vitögat och att acceptera balternas krav på självständighet. "Avbryt blockaden och börja förhandla", är hans maning till ledarna i Kreml.

Samma maning bör vi i Sveriges riksdag i dag rikta till de sovjetiska ledarna. Litauerna står i dag utan olja och drivmedel. Arbetslösheten sprider sig. I Estland och Lettland har oroande demonstrationer bl.a. av sovjetiska officerare förekommit.

Samtidigt visar befolkningen i de baltiska republikerna lugn och beslutsamhet. De viker inte från sina krav på frihet och oberoende. Samma lugna beslutsamhet gav framträdande företrädare för Estland, Lettland och Litauen uttryck för här i riksdagshuset i går.

Ett hoppfullt tecken är ändå att Gorbatsjov i går sammanträffade med Estlands och Lettlands presidenter.

Miljöpartiet vill att Sverige omedelbart skall ge Litauen diplomatiskt erkännande. Utrikesutskottet har utförligt redogjort för svensk praxis i denna fråga. Att diplomatiskt erkännande ännu inte är aktuellt, enligt utskottsmajoritetens mening, hindrar inte Sverige från att bygga ut sina relationer med Baltikum på bred front och att därmed ge de baltiska republikerna stöd i deras självständighetssträvanden.

Jag tror faktiskt – jag vill säga detta som en replik till Per Gahrton – att

premiärminister Prunskienes resa och sammanträffande med västliga ledare i själva verket innebär ett stöd för de litauiska självständighetssträvandena.

Ett svenskt exempel på vad man kan göra är det tvådagarsseminarium som Utrikespolitiska institutet just har avhållit med närvaro av framträdande baltiska företrädare. Särskilt glädjande är att riksdagen under talmannens ledning i nästa vecka får ta emot delegationer från Estlands, Lettlands och Litauens folkvalda parlament. Det är dessa parlament som är de legitima företrädarna för sina folk.

I Tallinn och Riga finns nu svensk diplomatisk närvaro, och jag hoppas att en sådan snart skall kunna upprättas i Vilnius i form av ett informationskontor. Tack vare de direkta flygförbindelserna underlättas nu väsentligt såväl de politiska och kulturella som de affärsmässiga kontakterna.

Viktigt är nu också att de statliga samarbetsinsatserna kommer i gång inom ramen för Östeuropaprogrammet. Här har jag en oroande känsla av att det går mycket trögt. Det hade varit av värde om någon representant för regeringspartiet här i dag hade kunnat redovisa om några konkreta samarbetsprojekt med Baltikum är under beredning.

Jag vill återigen beklaga att vi moderater tidigare i år inte fick stöd i utrikesutskottet och här i kammaren för vårt förslag om ett särskilt samarbetsprogram för Baltikum, som vi menar inledningsvis borde ha tillförts 100 milj. kr.

Per Gahrton far med osanning när han påstår – om jag har hört rätt – att det i detta utrikesutskottets betänkande uttrycks stöd för att de baltiska republikerna skall behöva följa den s.k. kvarhållandelagen, som den numera kallas. Jag finner icke något sådant stöd i betänkandet, och jag har icke hört någon svensk politiker uttrycka det. Betydligt bättre är att, som president Koivisto gjorde i Europarådet, hänvisa till Sovjetunionens konstitution, som ju medger de sovjetiska republikerna fritt utträde ur unionen.

Per Gahrton hävdar i sitt anförande att miljöpartiet har det enda rätta engagemanget och tolkar allting som det bör tolkas.

Jag konstaterar att miljöpartiet och Per Gahrton avslutar den långa reservationen med att hänvisa till fallet Angola. Denna hänvisning är mycket intressant, därför att den visar att det kanske inte är så att miljöpartiet alltid gör den rätta tolkningen och att frågorna om diplomatiskt erkännande inte är så enkla.

Jag måste fråga Per Gahrton om han är medveten om att Sverige koordinerade sin erkännandepolitik vad gäller Angola med EG och att regeringen i Luanda erkändes av Sverige samma dag som samtliga EG-stater erkände Angola.

Anf. 16 PER GAHRTON (mp) replik:

Herr talman! Om EG gör något klokt är det inget som hindrar att man följer efter EG. EG är ett spöke i den moderata vrångbilden av vad miljöpartiet tycker. Vi försöker hålla oss till saklighet där som här.

Margaretha af Ugglas säger att det inte finns något stöd i betänkandet för att Litauen skall följa den sovjetiska lagen. Det är mycket intressant om man tolkar betänkandet så. Nu måste verkligen regeringspartiets representanter gå upp i talarstolen och tala om var de står. Det är alldeles uppenbart att

man i förberedelsearbetet för majoritetens yttrande har utgått från att det är sovjetisk lag som skall gälla. Om det inte är sovjetisk lag som skall gälla, vad är det då som skall gälla? Vad är det enligt er som skall hända? Vad väntar ni på?

Skulle jag vänta på att Gorbatsjov skall tillämpa sovjetisk lag? Hur skall han då agera? Väntar ni på att Gorbatsjov skall börja bryta mot sovjetisk lag för att tillgodose det svenska intresset av att inte stöta sig med samlingsregeringen från andra världskriget? Det här blir konstigare och konstigare. Men det alldeles uppenbart att fempartialliansen spelar med i stormaktsspelet. Det sägs ju alldeles klart i den internationella debatten och i vissa svenska kommentarer – men inte så ofta – att det handlar om att man offrar de baltiska staterna för att inte stöta sig med Gorbatsjov. Det är inte bara omoraliskt, utan jag tror att man har fel även när det gäller resultatet.

Men det är inte detta som det hela handlar om. Ni vill inte stöta er med Gorbatsjov. Av någon anledning tror ni på denne nye enväldshärskare – som han nästan håller på att bli. Han har gjort mycket gott, men han har nyss stiftat en lag som innebär att man inte får kritisera honom i den sovjetiska pressen. Det är märkligt av moderater att ställa upp för en president, som visar later av ett slag som man inte trodde att moderaterna gillade.

Det går att historiskt konstatera att Gorbatsjov har spelat en stor roll. Vi i miljöpartiet är inte motståndare till Gorbatsjov på något vulgärt sätt, men vi lierar oss inte med Gorbatsjov politiskt. Det är ju alldeles absurt att göra det. Det går att konstatera att han är oerhört mycket bättre än sina företrädare. Men det skall väl inte vara avgörande för svensk politik?

Moderaterna som Gorbatsjovs banerförare! Det låter annorlunda ute på torgen. Det anförande som Margaretha af Ugglas höll här skulle inte alls göra sig på Norrmalmstorg. Det skulle inte bli några applåder över huvudet. Hur skall ni ha det? Skall Litauen följa sovjetisk lag, eller hur skall landet annars befrias? Skall landet befrias över huvudet enligt er?

Anf. 17 MARGARETHA AF UGGLAS (m) replik:

Herr talman! Jag hade något svårt att följa Per Gahrton. Det är väl alldeles klart att utrikesutskottet inte på något sätt har anvisat någon väg annan än ett klart uttalat stöd för de baltiska republikernas rätt till självständighet, dvs. ett klart uttalat stöd för att det är de folkvalda parlamenten som är dessa folks legitima företrädare.

Utskottet pekar nu på, vilket även moderaterna stöder sig på, att det självfallet måste komma till stånd förhandlingar. Jag vill gärna tillägga, Per Gahrton: förhandlingar, men icke under hot. Det är därför som jag inledde mitt anförande i dag med att säga att också jag tycker att vi bör mana Gorbatsjov och den ryska ledningen att upphöra med blockaden, dvs. med den typ av åtgärder som i själva verket innebär en form av repressalie.

Jag kan över huvudet inte förstå hur Per Gahrton kan finna något i det jag har sagt som uttrycker särskilt stöd för Gorbatsjov. I de flesta av mina anföranden, där jag har haft tillfälle att diskutera den märkliga händelseutvecklingen i öst, har jag pekat på andra faktorer. Det finns andra företrädare i kammaren som brukar tala mycket om Gorbatsjov. Jag tror att han har betytt en hel del. Men vi bör lika mycket se på den historiska utvecklingen,

revolten i Ungern och Tjeckoslovakien och vad Solidarność har betytt för att det så småningom skulle bli perestrojka och glasnost i Sovjetunionen.

Prot. 1989/90:128
23 maj 1990

*Svenskt erkännande
av Litauen*

Anf. 18 PER GAHRTON (mp) replik:

Herr talman! Det verkar som om moderaterna inte har förstått själva kärnpunkten i det här problemet. Frågan är om Litauen skall få sin självständighet på legalt sätt genom tillämpning av internationell legalitet eller som resultat av ett maktspel – det som moderaterna så försiktigt kallar förhandlingar.

Det finns två legala tolkningsmöjligheter. Den ena är den litauiska, och den andra är den sovjetiska. Litauen kan då vara en självständig stat sedan 1918 som, vilket moderaterna själva skriver i betänkandet, med våld har blivit ockuperat av Sovjetunionen. Landet är en självständig stat, som i en deklaration den 11 mars i år har återtagit denna självständighet. Det är den ena möjliga legala uppfattningen i frågan, och den stöder vi i miljöpartiet.

Den andra möjliga legala uppfattningen är att Litauen införlivades på ett legalt sätt med Sovjetunionen och därför är en del av Sovjetunionen och rimligen måste följa sovjetisk lag. Då måste ett eventuellt utträde ske enligt sovjetisk lag. Utskottet beskriver i detalj hur besvärligt och komplicerat det är och hur lång tid ett sådant eventuellt utträde kan ta.

Skall man hålla på internationell legalitet finns utöver dessa två möjligheter ingen annan möjlighet. Däremot finns ju alltid maktspelet. Man kan strunta i lagarna, och man kan strunta i den internationella legaliteten. Man kan låta David förhandla med Goliat utan politiskt stöd. Sedan kan man fundera över hur denna självständighet skall uppnås. Det är naturligtvis både ärligt, försiktigt och avslöjande när Margaretha af Ugglas säger att utrikesutskottet inte har anvisat någon väg. Nej, utskottet har stängt minst en väg för Litauens självständighet. Men man har inte tagit på sig ansvaret att tala om för litauerna hur de i stället skall bära sig åt. Jag utgick från – och det tror jag att många gör – att man hade ställt sig på Gorbatsjovs sida och förordat en tillämpning av den sovjetiska lagen. Nu får vi höra att moderaterna inte förordar en tillämpning av den sovjetiska lagen. Hur skall det då gå till? Hur skall litauerna bli fria? Detta motiverar min centrala fråga: Skall de över huvud taget bli fria? Vill moderaterna att Litauen skall bli ett självständigt land igen? Finns det några dolda överenskommelser här?

Anf. 19 MARGARETHA AF UGGLAS (m) replik:

Herr talman! Det hade varit alldeles fel av Sveriges riksdag att i detalj föreskriva för Estland, Lettland och Litauen hur deras väg till självständighet skall utformas. Sverige är dock inte i dag någon kolonialmakt.

När jag lyssnade på vad de höga företrädarna för dessa tre republiker sade i går, hade de mycket klart för sig – bl.a. den estniske utrikesministern hade ett utförligt program – hur vägen mot självständighet måste utformas. Det är naturligtvis i full respekt som vi skall stödja de baltiska republikernas egen väg till självständighet.

Jag tycker mig ha förstått att de baltiska republikerna inte erkänner denna s.k. kvarhållandelag. Jag tycker att det verkar som om Per Gahrton fäster oerhört stort avseende vid den lagen. Det internationella samfundet kräver

att förhandlingar skall tas upp. Det är det som i alla sammanhang framförs till ledarna i Moskva. De måste förhandla med de baltiska republikerna. Det är klart att det internationella samfundet stöder de baltiska republikernas rätt till självständighet. Det gör såvitt jag förstår också alla partier i den här kammaren.

Frågan är hur vi praktiskt och konkret kan ge uttryck för detta stöd. Det är det jag tycker att vi måste försöka arbeta gemensamt med. Per Gahrton och miljöpartiet har fastnat för en sak: diplomatiskt erkännande. Därmed tycker jag att ni tråkigt nog visar er mindre intresserade av alla de andra praktiska, viktiga möjligheter vi har att stödja de baltiska republikerna.

Det är faktiskt så, Per Gahrton, att måndagsmötena som äger rum på Norrmalmstorg är på väg att utvecklas till en plattform också för ledande baltiska företrädare att i dialog ge uttryck för sina åsikter. Det tycker jag är någonting som vi kan vara stolta över. Här gör i dag Stockholm en konstruktiv insats.

Andre vice talmannen – som under detta anförande övertog ledningen av kammarens förhandlingar – anmälde att Per Gahrton anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 20 PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Det som händer i de baltiska republikerna Estland, Lettland och Litauen är någonting som angår oss här i Sverige mycket starkt. Det handlar om tre grannfolks väg mot sin frihet och självständighet. Det måste vara självklart för oss i Sverige att på allt sätt försöka stödja den utvecklingen; stödja den humanitärt, ekonomiskt och politiskt. Det handlar om folk som är på väg att bli våra nära samarbetspartner på alla möjliga områden.

Miljöpartiet har valt att närma sig den här frågan på ett ganska formalistiskt och legalistiskt sätt. Miljöpartiets förslag till åtgärd är att Sverige omedelbart skall diplomatiskt erkänna Litauen. Det är ju det som har föranlett debatten här i dag.

I en lång reservation, dessförinnan i en lång motion och i upprepade anföranden här i kammaren i dag, förbigår miljöpartiet och Per Gahrton det som trots allt är den viktiga sakfrågan, nämligen om Litauen i dag har uppnått sin fulla självständighet eller inte. Jag tycker att det är ganska märkligt att detta för miljöpartiet tydligen inte är någon viktig fråga för bedömningen av erkännandet. Det är det nämligen för oss andra.

Man kan tänka sig två möjliga förklaringar till att miljöpartiet anser att vi omedelbart skall erkänna Litauen. Den ena är att man anser att Litauen har lyckats uppnå sin frihet, att Litauen är en fullt självständig stat, att Sovjetunionen inte utövar någon kontroll i Litauen. Om så vore, vore ju allt gott och väl. Då vore konflikten redan löst. Antingen tror miljöpartiet det, och är då kanske offer för något slags verklighetsflykt, eller också – och det är den andra möjliga förklaringen – inser även miljöpartiet att Litauen ännu inte har uppnått sin självständighet, att Sovjetunionen fortfarande utövar en viss kontroll i Litauen, att det är en bit kvar på vägen till en full litauisk självständighet.

Ändå kräver miljöpartiet att Sverige skall påstå att Litauen har uppnått sin fulla självständighet. Miljöpartiet vill alltså att Sverige skall uttala en officiell osanning. Vi skall erkänna Litauen som en självständig stat, innan Litauen har blivit en självständig stat. Då är det inte miljöpartiet som är offer för en verklighetsförfalskning, utan man anser att Sverige skall göra sig skyldig till en verklighetsförfalskning. Jag tycker att det är detta som är den viktiga grunden för att man skall kunna ta ställning i den här frågan. Är Litauen en självständig stat eller inte? Utskottets majoritet har tvingats konstatera att Litauens självständighet ännu inte är ett faktum, att det som processen handlar om är att Litauen skall nå dit.

Därför ser vi inte heller någon möjlighet att nu erkänna Litauen som en självständig nation. Så fort Litauens självständighet är ett faktum, så fort Litauen lyckats uppnå sin självständighet, skall Sverige givetvis också erkänna detta.

När vi nu ännu inte, om vi gör anspråk på att hålla oss till sanningen, kan utfärda ett erkännande av Litauen som självständig nation, finns det andra sätt att ge ett politiskt stöd till utvecklingen. Det gör vi också i detta utskotts-
betänkande. Vi konstaterar således att Sovjetunionens annekterande av Litauen, liksom av övriga baltiska stater, var folkrättsstridigt och skedde med våld. Vi konstaterar i betänkandet också att det de facto-erkännande som Sverige gjorde 1940 kan kritiseras på moraliska grunder, även om man kan förstå den politiska situation som rådde då detta skedde. Men – och det är kanske det viktiga – vi slår fast att detta inte får ses som ett politiskt godtagande av att de baltiska staterna införlivades med Sovjetunionen. Det är också en viktig politisk markering som vi gör.

Vidare slås det vid flera tillfällen i betänkandet klart och entydigt fast att vi stöder de baltiska folkens rätt till självständighet. Sverige ställer upp på Litauens krav på självständighet. Det framgår mycket tydligt av betänkandet.

Därmed är det uppenbart att Per Gahrton, när han står här i talarstolen och påstår att utskottets majoritet skulle kräva att Litauen skulle erkänna något slags legitimitet i det sovjetiska införlivandet en gång i världen, och förhandla utifrån den positionen, har ingen som helst grund för detta i det som står i utskottets betänkande. Lika litet – det har ju också Margaretha af Ugglas klargjort – har Per Gahrton någon som helst grund i utskottets betänkande för påståendet att vi tillråder att man skall utnyttja den sovjetiska kvarhållandelagen i en process mot självständighet.

Vi gör ytterligare viktiga markeringar. Framför allt slår vi fast att det är den litauiska regeringen och det litauiska parlamentet som är det litauiska folkets legitima företrädare. Jag vill därmed, herr talman, påstå att vi genom det här betänkandet ger ett så starkt politiskt stöd som över huvud taget är möjligt för den litauiska självständighetsprocessen och för de övriga baltiska folkens självständighetsprocesser, med kravet att vi inte säger mer än vi kan stå för. Vi säger inte mer än vad som är sant i dag, men vi ger det fulla politiska stödet för de baltiska folkens process mot självständighet. Jag tycker att detta är viktigt att slå fast.

Det Per Gahrton ägnar sig åt är en politisk desinformation, där han försöker ge intryck av att majoriteten i riksdagens utrikesutskott, och förmodli-

gen också majoriteten i kammaren, ställer upp på den sovjetiska linjen och skulle vara ett stöd för Gorbatsjov. Om Per Gahrton lyckas med den desinformationen, skadar han de baltiska folkens intressen djupt, eftersom han nervärderar det politiska stöd som vi ger de baltiska ländernas frigörelseprocess. Han försöker desarmera våra ansträngningar att stödja de baltiska folken på deras väg mot friheten.

Det verkar som om miljöpartiet de grönas eget politiska intresse av att framstå som de baltiska folkens bästa vän är viktigare än att visa det kraftfulla stöd som vi från Sverige försöker ge självständighetsprocessen i Baltikum. Det tycker jag är väldigt beklagligt.

Vad som också är viktigt att säga i dag är att vårt stöd till frigörelseprocessen inte får inskränka sig till ett politiskt stöd. Vi måste också försöka ge det ett materiellt innehåll.

Som också Margaretha af Ugglas påpekade tidigare, dras nu tumskruvorna åt ännu hårdare i Litauen, och konsekvenserna av blockaden märks tydligare och tydligare. Jag har tidigare här i kammaren framfört kravet att Sverige skall undersöka varje möjlighet att ge en materiell och humanitär hjälp till Litauen och vid behov också till övriga baltiska folk, för att försöka motverka de negativa konsekvenserna av blockaden.

Tyvärr har det inte blivit mycket av det. Utrikesministern har tidigare här i kammaren svarat mycket undvikande på mina frågor om vad Sverige kan göra för att materiellt stödja de baltiska folken i den här situationen. Jag hoppas att man nu från utrikesledningens sida är beredd att bygga upp en ordentlig beredskap för att ge materiellt stöd till de baltiska folken och undersöker varje möjlighet att också få fram t.ex. mediciner och andra nödvändighetsvaror till i första hand Litauen.

Det är viktigt att vi gör vad vi kan för att lindra de påfrestningar som våra grannfolk på andra sidan Östersjön nu drabbas av på grund av den hårda linjen.

Som jag ser det, kan den händelseutveckling vi nu ser bara leda till en sak, nämligen att Estland, Lettland och Litauen blir självständiga nationer. Det är en utveckling som i högsta grad ligger i Sveriges intresse och som vi bör ge allt stöd vi kan. Det är viktigt att vi ställer kravet att Sovjetunionen avstår från att med våld och ekonomiska påtryckningar försöka förhindra den här processen.

Det enda sättet att nå en acceptabel lösning är att upphöra med varje vålds- och tvångsaktion och sätta sig vid förhandlingsbordet för att lösa frågan om hur självständigheten skall kunna genomföras på snabbaste, smidigaste och smärtlösa sätt för alla parter.

Jag vill yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 21 PER GAHRTON (mp) replik:

Herr talman! Mycket skall man höra osv., som bekant! Vi skulle tvingas att ansluta oss till de fem filtoffelpartiernas hycklarallians för att stödja de baltiska folken. Men när Litauens parlament den 17 mars vädjade till omvärlden om erkännande av sina självständighetsbeslut, och ni teg och gömde er bakom erkännandeprinciper som visar sig vara ihålligare än den värsta schweizerost, då svek inte ni någonting. Då stödde ni dem förstås!

Men då skulle vi som i en totalitär diktatur underordna oss och hålla tyst, i någon sorts allmänt nationellt intresse. Det är inte likt Pär Granstedt att ta till sådant maktspråk, sannerligen. Så vi skall lägga ner debatten här i Sveriges parlament, om vi har olika uppfattning – är det meningen?

Om det skall vara logik i det som Pär Granstedt säger, innebär det ju att han godkänner följderna av den sovjetiska ockupationen. För om man inte godkänner följderna av den sovjetiska ockupationen, anser man ju likt litauerna själva att Litauen oavbrutet sedan 1918 har varit en självständig stat, som orättfärdigt och med våld har ockuperats under en tid. Det är vår grundinställning.

Sverige har ju den unika situationen jämfört med många andra länder att man godkände denna orättfärdiga ockupation. Därför ställs det andra krav på Sverige än på vissa andra länder som inte gjorde detta olycksaliga felslut. Det ställs andra krav på Sverige att markera att man inte längre godkänner följderna.

Ni vill ju inte ens gå med på ett klart uttalande från riksdagens sida om att det svenska erkännandet av den sovjetiska ockupationen inte längre äger giltighet. Hade ni i utskottet varit beredda att ta det steget, då är det inte uteslutet att vi hade kunnat mötas. Vi har argumenterat för detta. Vi har presenterat litauernas synpunkter om hur ett erkännande i flera steg skulle gå till. Men ni vill inte ens i ett klart riksdagsbeslut distansera er från följderna av erkännandet av den sovjetiska ockupationen.

Pär Granstedt sade också inledningsvis att vi hakar upp oss på formalistiska och legalistiska synpunkter. Vi står på den internationella rättens grund. Vi godkänner inte att länders självständighet skall avgöras mellan parter som bedriver förhandlingar och maktspel, om det icke baseras på klart definierad internationell rätt.

Anf. 22 PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Herr talman! Jag begär inte att Per Gahrton och miljöpartiet skall ansluta sig till utskottsmajoriteten. Jag har inte heller uttalat någon sådan begäran. Jag begär inte heller att miljöpartiet skall lägga ner debatten. Det vore nog en hopplös uppgift, och den vore inte ens önskvärd. Jag tycker att det är viktigt med den här debatten.

Men vad jag begär är att Per Gahrton och miljöpartiet skall hålla sig till sanningen och inte tolka in någonting i utskottsmajoritetens ställningstagande som inte finns där, i synnerhet när detta tolkande får politiska konsekvenser. Om nämligen Per Gahrton skulle lyckas skapa bilden här hemma och utomlands att utskottsmajoritet och riksdagsmajoritet stöder den sovjetiska linjen i konflikten med Litauen, om Per Gahrton skulle lyckas skymma bort det faktum att vi ger ett klart och tydligt stöd till Litauen och övriga baltiska staters rätt till självständighet, då bedriver Per Gahrton och miljöpartiet desinformation, och desinformation som skadar de baltiska folkens sak. Det var det som jag tog upp i mitt tidigare inlägg.

I sin replik fortsatte Per Gahrton desinformationen. Per Gahrton säger att Sverige har godkänt ockupationen och införlivandet av de baltiska staterna och att utrikesutskottet nu inte vill ta avstånd från detta godkännande. Vad utrikesutskottets majoritet säger är att det svenska faktiska erkännandet –

det var ett de facto-erkännande, inte ett speciellt politiskt uttalande att nu erkänner Sverige annekteringen – inte innebär ett godtagande av det som hade skett, dvs. att Sverige aldrig har godkänt i något slags värderingsmässig politisk bemärkelse införlivandet av de baltiska staterna.

Detta klargör utskottet mycket tydligt. Ändå står Per Gahrton i talarstolen och säger att Sverige har godkänt införlivandet och att utskottet inte vill ta avstånd från det. Det är bara ytterligare ett exempel på hur Per Gahrton försöker skapa en bild av att utskottsmajoriteten inte stöder självständighetsansträngningarna, att utskottsmajoriteten inte vill ge politiskt stöd till de baltiska folken, när sanningen i stället är motsatsen, att vi på ett mycket klart och tydligt sätt ger just det stödet till självständighetsprocessen.

Erkänn åtminstone det! Sedan kan vi ändå ha olika uppfattningar om vilka åtgärder man vill vidta och strida om det med blanka vapen.

Anf. 23 PER GAHRTON (mp) replik:

Herr talman! Man får vara tacksam för mycket. Det är snällt av Pär Granstedt att han inte vill tvinga oss till tystnad. Han vill bara skriva våra manus. Men dem skriver vi själva härnäst också.

Vi håller oss till sanningen. Inte en enda lögn har kunnat påvisas i våra handlingar eller i det jag har uttalat här.

Nu säger Pär Granstedt att han inte stöder den sovjetiska linjen. Men hur skall det då gå till att Litauen skall få sin självständighet? Pär Granstedt säger plötsligt att Sverige inte har godkänt införlivandet. Men i så fall, Pär Granstedt, är ju Litauen ur svensk synvinkel en självständig stat. Hur skall det kunna vara på något annat sätt?

Om vi inte har godkänt införlivandet, är Litauen en självständig stat – ockuperad visserligen, dess värre, men dock en självständig stat – och då skall den självfallet behandlas som en självständig stat. Eller hur?

Problemet är här att ni inte tar den internationella legaliteten på allvar och inser att ni måste välja mellan den litauiska tolkningen av legaliteten och den sovjetiska. Ni vill inte acceptera den litauiska tolkningen, som miljöpartiet stöder, men ni vill också springa ifrån att konsekvensen därav blir att man måste uppfatta det som att ni stöder den sovjetiska tolkningen.

Ni tycker att det blir för jobbigt. Ni blev chockade i utskottet, när ni insåg hur den sovjetiska utträdeslagen är. Jag hoppas verkligen att regeringspartiets företrädare också berättar hur de ser på den sovjetiska utträdeslagen.

Vi angriper er därför att ni inte vill ta ställning till en besvärlig problematik. Ingen har sagt att den är lätt, om man tar internationell legalitet på allvar, och det gör vi inte av några formalistiska skäl. För små stater är den internationella legaliteten det absolut säkraste skyddet. Faller respekten för internationell legalitet samman, då har små stater ingen chans.

Sedan väddar Pär Granstedt om att vi i alla fall av en mängd vackra skrivningar skall förstå att trots alla dessa motsägelser, trots att ni inte vill erkänna vare sig den litauiska eller den sovjetiska linjen, vill ni i alla fall på något annat sätt, som ni inte närmare har beskrivit, att Litauen skall kunna träckla sig fram till självständighet. Ni har inte anvisat någon väg, varken den litauiska eller den sovjetiska. Vilken är den centerpartistiska vägen till Litauens frihet?

Ni vill att vi trots detta skall acceptera att ni faktiskt vill att Litauen skall bli självständigt. Men det är inte så säkert att vi kan lita på det. Ni ingår i en fempartialallians som inte visar så stor respekt för små staters självständighet och som gärna ser att små stater tillhör stora förbundsstater, eller hur? Därför har man anledning att vara litet misstänksam på den punkten.

Anf. 24 PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Herr talman! Jag skall inte heller försöka mig på att skriva Per Gahrtons manus. Mitt krav har enbart gällt att Per Gahrton skall hålla sig till sanningen, och det är inte ett uttryck för någon censurvilja.

Nu påstår Per Gahrton att han gör det, men jag kan bara konstatera att han här i dag har påstått att utskottet har krävt att Litauen självt skall godkänna det litauiska införlivandet i Sovjetunionen och ha det som utgångspunkt för en självständighetsprocess. Något sådant påstås inte någonstans i utskottsbetänkandet. Ändå påstår Per Gahrton att vi har framfört den uppfattningen, och det är alltså en osanning.

Per Gahrton säger vidare att vi har anvisat att man skall använda sig av den sovjetiska kvarhållandelagen för att klara vägen till självständighet. Det står inte heller någonstans i betänkandet. Också detta är alltså en osanning från Per Gahrtons sida.

Per Gahrton påstår att Sverige har godkänt, i politisk mening, Sovjetunionens införlivande av de baltiska staterna och att utskottet inte tar avstånd från detta. I utskottets betänkande, på s. 8, står det: "Det bör dock framhållas att de svenska åtgärderna endast utgick från vid den tiden faktiskt rådande förhållanden och inte innebar något politiskt godtagande av införlivandet." Också där far alltså Per Gahrton med osanning.

Till råga på allt får vi nu höra att utskottsmajoriteten egentligen inte vill att de baltiska staterna skall bli självständiga, trots att det vid upprepade tillfällen i detta betänkande sägs att vi stöder de baltiska folkens rätt till självbestämmande. Ytterligare en osanning från Per Gahrtons sida.

Det är detta som sammantaget blir en målmedveten desinformation för att ge intryck av att den svenska riksdagen inte stöder de baltiska folkens rätt till självbestämmande och inte stöder processen till självbestämmande. Därmed, det vill jag hävda igen, står Per Gahrton – uppenbarligen av något slags inrikespolitiska skäl – för en linje som skadar de baltiska folkens intresse.

Det är viktigt att den svenska riksdagens stöd till de baltiska folkens självständighetsprocess ständigt kommer fram. Det är viktigt för utvecklingen i Baltikum. Därför är det allvarligt när en politiker som Per Gahrton försöker sabotera den processen genom en medveten desinformation.

Andre vice talmannen anmälde att Per Gahrton anhöllit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 25 INGEMAR ELIASSON (fp):

Herr talman! Efter en lång tid i ofrihet och förtryck håller de baltiska folken på att återerövra sin frihet och sitt självbestämmande. Det är ett resultat i första hand av deras egen uthålliga och hängivna kamp mot förtryck från olika håll. Det får, herr talman, inte råda något som helst tvivel om var vi i

Sveriges riksdag och det svenska folket står i denna kamp. Politiskt, moraliskt och ekonomiskt skall vi stödja de baltiska folkens rätt till självbestämmande och självständighet.

Nu har man kunnat hålla demokratiska val. Den viktigaste frågan har varit självständigheten. Först ut på plan att begära sin självständighet har Litauen varit. Det har av och till i debatten framförts kritik mot litauernas sätt att driva sitt krav: man har haft för bråttom, drivit det odiplomatiskt och otaktiskt. Jag tycker att det finns anledning att säga att det nog inte ankommer på oss att döma i den frågan. Vi skall endast klart och entydigt uttala vårt stöd för litauernas rättmätiga krav.

Att kräva respekt för ett folks rätt till självständighet är inte inblandning i ett annat lands inre angelägenheter. Det får tvärtom anses följa av folkrättens grundsatser att ett land har rätt till sitt eget självbestämmande och sin egen självständighet.

Litauens premiärminister kräver politiskt stöd, betonar Per Gahrton. Det är alldeles riktigt, och ett sådant skall vi ge. Det stödet skall hon och andra litauer få. Det kan ges på många olika sätt. Det kan ges i form av ekonomiskt stöd. Vi har här i riksdagen beslutat att ge ett sådant, och jag känner otåligheten stiga med tanke på att det går så trögt att materialisera detta ekonomiska stöd i faktiska projekt och överenskommelser med litauerne och de andra baltiska folken.

Vidare kan vi utvidga kontakterna på politisk nivå – personkontakter i olika riktningar och på olika nivåer. Folkpartiet har därför skrivit till vår egen talman och föreslagit att de baltiska parlamentens talmän skall inbjudas till Sverige och att en delegation från Sveriges riksdag skall bege sig på resa i de baltiska länderna. Det är därför med mycket stor tillfredsställelse som vi nu kan hälsa ledningen för de baltiska parlamenten välkomna hit under de närmaste dagarna.

Utskottet har i sitt betänkande understrukt två andra sidor av detta politiska stöd. Den ena är det klara uttalandet för Helsingfordokumentet som den legala grunden för att lösa den här konflikten. Vad utskottet säger är att det får anses strida mot Helsingfordokumentet att utöva det hot och de ekonomiska påtryckningar mot Litauen som Sovjet gjort sig skyldigt till. Därmed har utrikesutskottet – och så småningom Sveriges riksdag – medverkat till att det viktiga "mottryck" mot Sovjetunionen och mot Moskvaledningen, som Per Gahrton har talat om, kommer till stånd.

Både Margaretha af Ugglas och Pär Granstedt har redan tydligt strukt under att utskottsmajoriteten ingalunda erkänner Sovjetunionens lagar för utträde ur unionen. Det regelsystemet är snarare till för att förhindra ett utträde, och det är därför självklart att vi inte kan godta det vare sig tyst eller aktivt. Tvärtom måste vi aktivt motverka att det läggs till grund för den här diskussionen.

Vilken ordning skall då gälla? frågar Per Gahrton. Helsingforsavtalet! är svaret. Där regleras hur gränser erkänns och hur gränser kan ändras. Det kallar Per Gahrton för maktspel. I min tolkning är det tvärtom ett skydd för de små nationernas självständighet och rätt att kräva sitt självbestämmande.

Per Gahrton säger att det i den här konflikten finns bara två alternativ: den sovjetiska lagen eller det litauiska kravet. Om det skulle vara riktigt är

det alldeles klart att utrikesutskottet entydigt ställer sig på litauernas sida, när vi kräver att förhandlingarna skall ske på basis av det litauiska folkets rätt till självbestämmande.

Den andra viktiga markering som utrikesutskottet gör för politiskt stöd är att man klart och entydigt uttalar att parlamentet i Litauen utgör den legitima företrädaren för detta folk. Det är viktigt att det sägs av Sveriges riksdag, och klarare och mer entydigt kan man knappast uttala sitt politiska stöd.

De här olika markeringarna – tillsammans med det uttalande som gjorts av regeringen efter hörande av utrikesnämnden och i vilket Sverige kraftigt protesterat mot Moskvas agerande mot Litauen – är ett entydigare och klarare ställningstagande för Litauens rätt än något annat lands regering och parlament har gjort.

Det låter på Per Gahrton i den här debatten som om Litauen skulle vara självständigt, om Sverige bara gjorde en annan juridisk tolkning av läget och av folkrätten. Pär Granstedt har ju förklarat varför det inte förhåller sig på det viset. Per Gahrton skulle vilja svinga något slags trollspö, som förverkligade det läge som vi alla önskar vore för handen. Men trollspön ingår nu dess värre inte bland de utrikespolitiska instrumenten, och därför får vi hålla oss till vad som faktiskt är läget.

Låt mig summera: Politiskt stöder vi Litauen. Diplomatskt bör vi erkänna Litauen som självständig stat, sedan vårt och andra nationers politiska, ekonomiska och moraliska stöd har hjälpt det litauiska folket i dess kamp för självständighet och detta har gett effekt, dvs. när litauerna har den kontroll över territorium och över samhällsfunktioner som vi enligt folkrätten menar skall föreligga för att ett diplomatskt erkännande skall utfärdas.

Vi befinner oss i en process, och det är alldeles klart att det finns bara en utgång av den processen, nämligen att Litauen och de andra baltiska staterna så småningom får sin självständighet. Frågan är inte *om* utan *när* också det diplomatska erkännandet skall komma.

Anf. 26 PER GAHRTON (mp):

Herr talman! Ingemar Eliasson tar avstånd från den kritik som riktats mot litauernas sätt att driva den här frågan. Det tycker jag är bra. Men ni dömer ju själva ut deras sätt att driva frågan, eftersom ni underkänner deras beslut att betrakta Litauen som en självständig stat.

När jag sade detta uttalade jag enligt talaren före Ingemar Eliasson en lögn. Exakt så har inte Ingemar Eliasson uttryckt sig, utan det är jag som drar en slutsats av vad Ingemar Eliasson sagt. Det måste väl ändå vara tillåtet i en debatt. Att man trots vädjan den 17 mars inte erkänner Litauen som en självständig stat måste väl ändå innebära en kritik mot Litauen. Det innebär att man underkänner litauernas egen uppfattning att Litauen är en självständig stat sedan 1918. Det ansvaret kan man väl ändå inte smita ifrån. Man kan inte både äta upp kakan och ha den kvar, och det är ju vad ni försöker göra i det här fallet.

Herr talmän! Inte i någon annan fråga har jag varit så olycklig över att mitt parti har stått ensamt. Det kan förekomma fall – det gäller alla partier – då man tycker att det är ganska bra att vara ensam och få profilera sig. Det har inte varit vår önskan i denna fråga. Dessutom blev jag helt överrumplad –

jag hade aldrig kunnat ana att det skulle bli så. Framför allt gäller det folkpartiet. Jag kan inte fatta att ett parti med så många aktiva förespråkare för de baltiska folken, ett parti som långt innan de flesta av oss andra förstod vad det egentligen handlade om stödde balternas sak, när det verkligen kommer till kritan kryper in bakom utrikesnämndens lyckta dörrar och gör upp med alla de andra. Det är obegripligt, fullständigt obegripligt, och min besvikelse är verkligen djup och äkta.

Man kommer inte ifrån grundfrågan, och det här blir väl snart tjugigt: Ni måste bestämma er! Är Litauen i dag en sovjetrepublik eller ej? Om den är det, skall ni väl inte uppmana litauerne att bryta mot den sovjetiska lagen. Om Litauen inte är en sovjetisk republik, vad är litauerne då? Är de inte då en självständig stat, såsom de själva hävdar? Om de är en självständig stat, varför skall ni då diskriminera dem och inte behandla dem som en självständig stat? Det är den värsta sortens diskriminering att just de inte skall bli behandlade som en självständig stat, vilket ni i så fall tycker att de är. De kan väl ändå inte vara något annat än antingen en självständig stat eller en sovjetrepublik. Om de är någonting annat, vad är de i så fall, Ingemar Eliasson?

Anf. 27 INGEMAR ELIASSON (fp):

Herr talman! Det är alldeles sant som Per Gahrton säger att folkpartiet länge och intensivt har upprätthållit kontakterna med de baltiska folken. Vi har önskat och arbetat för att de skulle återfå sin självständighet. Vår glädje är äkta och ogrumlad när vi nu ser att de är på väg mot denna självständighet och frihet. Vi dömer därför ingalunda ut deras beslut att kräva självständighet. Tvärtom: Vi stöder det. Det kan vi göra på många sätt, men jag skall inte upprepa dem.

Vad vi nu är inne i är en process, som vi hoppas leder över i en förhandling, som i sin tur bara kan ha en utgång, nämligen att man erkänner Litauens rätt, också från Moskvas sida, att utträda ur unionien och bli en självständig stat. Men det är, Per Gahrton, inte vi som är förhandlingsmotpart. Vi är tvärtom en del av litauernas supporterskara, som på olika sätt försöker skapa det politiska stöd runt om i världen som litauerne behöver för att bli framgångsrika i sina krav i Moskva på rätten till självständighet. När litauerne varit tillräckligt framgångsrika, dvs. kan anses ha kontroll över sitt territorium och över samhällsfunktionerna, då kan vi konstatera detta faktum och utfärda det diplomatiska erkännandet, som är en juridisk process. Den politiska ståndpunkten är redan klar; vi stöder Litauen. Den juridiska frågan kvarstår, och den arbetar vi med efter hand och hoppas snart kunna finna att vi även diplomatiskt kan erkänna Litauen.

Anf. 28 PER GAHRTON (mp):

Herr talman! Det här förloppet kan bara ha en utgång, säger Ingemar Eliasson om och om igen. Ja, tänk om det vore så enkelt! Tänk om man kunde vara säker på det! Det där är verkligen att två sina händer: "Det kan bara ha en utgång. Det spelar ingen roll vad vi gör här i Sverige. Svensk politik har inte tillgång till något trollspö. Det är inte vi som kan fixa Litauens självständighet. Vad spelar det egentligen för roll vad vi gör i lilla Sverige?"

Nej, vi har inget trollspö. Men Sverige har en strategisk roll. Vi är det stora nordiska grannlandet dit många balter flydde. Vi fattade det felaktiga beslutet att erkänna den sovjetiska ockupationen. Vi ligger nära Litauen, vi är ett neutralt land. Vad Sverige gör är av ovanligt stor betydelse i just detta sammanhang. Om vi hade erkänt att Litauens självständighetskrav var i enlighet med internationell rätt, så hade det haft stor betydelse; hur stor kan vi inte veta. Att vi kan veta att allting går bra i alla fall – det skulle jag däremot definitivt inte vilja skriva under på.

Här kommer nu att ske en lång och utdragen process, och den medverkar ni till. Nu ljuger jag enligt Pär Granstedt, eftersom jag drar konklusioner av vad ni i praktiken gör trots att ni inte har sagt det. Det kommer alltså att bli en lång och utdragen process. Det pyr hela tiden. Röda armén finns där, skärmytslingar kommer att uppstå, det blir friktioner, det blir slagsmål osv. Detta skall pågå år efter år. Det är ett underverk om inte den litauiska situationen kommer att utvecklas till en armenisk eller georgisk situation – eller någonting ännu värre.

Hur kan Ingemar Eliasson veta att det kommer att gå bra? Nu kommer han i och för sig inte att vara kvar här i riksdagen för att stå till svars för den spådomen – så snabbt går det väl ändå inte åt pipan. Jag tycker att det är väldigt magstarkt att ta på sig ansvaret för en sådan spådom – att det bara kan ha en utgång. Det kan det definitivt inte alls, det kan gå mycket illa. Vi ser ju vilket enormt tryck man lägger på litauerna, efter hand som man i Moskva upptäcker hur blygsamt stödet faktiskt ändå är i de avseenden som Moskva anser vara strategiskt viktiga, nämligen de politiska avseendena.

Man tvingar det litauiska parlamentet, man pressar litauerna att ta tillbaka lag efter lag. Tänk om de måste ta tillbaka självständighetsförklaringen också! Vad gör Ingemar Eliasson då? Då blir ju allting mycket lugnare. Är ni nöjda och glada då? Jag tycker att det skulle vara en stor tragedi, och jag skulle inte våga ta så stora ord i min mun som Ingemar Eliasson. Det kan gå åt pipan också.

Anf. 29 INGEMAR ELIASSON (fp):

Herr talman! Moskva – sovjetledningen – måste inse att det bara finns en utgång, att det inte går att kväva och kväsa litauernas frihetssträvan och rätt till självständighet. Det kan ta lång tid, det kan innebära mycken kamp och kanske också mycken blodspillan. Men det finns bara en utgång i den meningen att varje folk måste ha rätt till sitt självbestämmande.

Det är inte fråga om någon spådom, utan det är fråga om att försöka inpränta denna internationella rätt och denna anständighet också i Moskva, på det sätt som vi kan förmå från ett litet land som är så beroende av att denna internationella rätt respekteras.

Får jag korrigera ett fundamentalt misstag som Per Gahrton gör, nämligen att vi inte skulle ha erkänt att Litauens krav på självständighet vilar på legal grund. Vi har tvärtom gång på gång betonat att litauernas krav på självständighet står i överensstämmelse med internationell rätt. Och det är just på denna internationella rätts grund som förhandlingarna och samtalen mellan Vilnius och Moskva måste föras.

Jag tror också att det nog spelar ganska stor roll vad Sverige gör i det här

sammanhanget. Och det är just därför som vi skall uttala vårt politiska stöd, bedriva opinion för litauernas rätt, ge dem moraliskt och ekonomiskt stöd. Men det är ett misstag att tro att detta skall och bör blandas samman med det diplomatiska erkännandet. Det skall inte användas för att uttala politiska antipatier och sympatier. Det är en juridisk process där vi erkänner stater oberoende av om vi sympatiserar med staternas regeringar eller parlament eller ej. Här har vi en stat i blivande, vars folks kamp för självbestämmande vi i högsta grad sympatiserar med. Men det diplomatiska erkännandet kan inte komma förrän det enligt den folkrätt som vi tillämpar är alldeles klart att staten har kontroll över sitt eget territorium och sina egna samhällsfunktioner. Vi hoppas, och arbetar för, att detta läge snart skall vara för handen.

Anf. 30 PER GAHRTON (mp):

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten särskilt mycket. Jag vill bara ta tillfället i akt att fråga Ingemar Eliasson om han inte möjligen något mer kan precisera när detta berömda *när* skall inträffa. När kan litauerna vänta sig att det svenska erkännandet kommer?

Det var ändå ett ganska storslaget löfte som Ingemar Eliasson gav när han i utrikesdebatten slog fast att det inte var fråga om *om* utan om *när*, ett löfte som skapat en hel del förväntningar. Handlar det om månader, handlar det om år, handlar det om fem eller tio år? Finns det någon möjlighet för Ingemar Eliasson att ge litauerna en liten vägledning om ungefär *när* man skulle kunna tänka sig att detta svenska erkännande skall komma?

Anf. 31 INGEMAR ELIASSON (fp):

Herr talman! Nej, jag kan inte ge litauerna den vägledningen. Det vore verkligen övermaga. Jag kan bara lova att jag och folkpartiet – och jag hoppas hela Sveriges riksdag – skall arbeta för att göra den väntan så kort som möjligt.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut skulle fattas den 30 maj.)

8 § Föredrogs

försvarsutskottets betänkande

1989/90:FöU9 Ändring av familjebidragslagen (prop. 1989/90:136).

Andre vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.

(Beslut skulle fattas den 30 maj.)

9 § Utbildningsarvode till studerande vid vissa lärarutbildningar

Föredrogs

socialförsäkringsutskottets betänkande

1989/90:SfU23 Utbildningsarvode till studerande vid vissa lärarutbildningar
(prop. 1989/90:133).

Anf. 32 BARBRO SANDBERG (fp):

Herr talman! Dagens SfU-betänkande behandlar utbildningsarvode till studerande vid vissa lärarutbildningar. Hanteringen av detta utbildningsarvode skall flyttas från UHÄ till studiestödsmyndigheterna. Därvidlag finns inga meningsskiljaktigheter.

Att jag har begärt ordet beror på att jag i en motion berör uteblivet utbildningsarvode. Fram till hösten 1983 utgick utbildningsarvode till studerande vid handels- och kontorslärarlinjen och vid industri- och hantverkslärarlinjen samt till vissa studerande på vårdlärarlinjen. Av besparingsskäl togs utbildningsarvodet bort vid dessa utbildningar hösten 1983. Varningar höjdes för att detta skulle innebära rekryteringssvårigheter – och så blev ju också fallet. I juli 1987 återinfördes utbildningsarvodet på industri- och hantverkslärarlinjen, och ett år senare även på de två andra linjerna.

Under den period då utbildningsarvodet inte utgick, blev många studerande tvungna att finansiera sina studier med studielån. I dag måste dessa lärare återbetala studieskulder som lärare som utbildade sig före resp. efter perioden utan utbildningsarvode inte behövt ådra sig. Av rättviseskäl bör dessa lärare medges befrielse från återbetalningsskyldigheten. Vi har föreslagit att regeringen skall låta utreda hur det skall kunna ske.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till reservation nr 1.

Anf. 33 EVA GOËS (mp):

Herr talman! Jag vill yrka bifall till reservation 1 i socialförsäkringsutskottets betänkande 23.

Frågan gäller antalet elever på vissa lärarutbildningar under en period då inget utbildningsarvode utgick.

Utbildningsarvodet till elever på vårdlärarlinjen, industri- och hantverkslärarlinjen och handels- och kontorslärarlinjen avskaffades den 1 juli 1983. Elever som redan påbörjat utbildningen fick dock behålla det. Rekryteringen till linjerna försämrades därefter, och man beslöt återinföra arvodet – på industri- och hantverkslärarlinjen den 1 juli 1987, på övriga två linjer ett år senare.

Enligt UHÄ var antalet årsstudieplatser under den aktuella perioden ca 5 100. Av dessa platser var i genomsnitt ca 75 % belagda, dvs. drygt 3 800 elever blev utan utbildningsarvode. Vi i miljöpartiet anser att de berörda lärarkategorierna bör kompenseras. Därför bör regeringen utreda hur en sådan kompensation skall utformas.

Anf. 34 LENA ÖHRSVIK (s):

Herr talman! Som vi har hört behandlas i det här betänkandet de utbildningsarvoden som utgår på vissa linjer. I propositionen föreslås att utbildningsarvodena skall infogas bland de övriga studiestöden, att studiestödslagens bestämmelser skall gälla för dem och att hanteringen skall föras över till studiestödsmyndigheterna. Eftersom samma regler skall gälla för utbildningsarvodena som för andra studiestöd förbättras utbildningsarvodet i viss mån: Man får behålla det under sjukdom, det blir pensions- och semesterlöngrundande, osv.

I den reservation som har berörts föreslås att man skall kompensera för

Prot. 1989/90:128
23 maj 1990

*Utbildningsarvode
till studerande vid
vissa lärar-
utbildningar*

viss tid när utbildningsarvode inte utgick. Utskottet menar att det är felaktigt att göra på det sättet. Man har vissa bestämda regler vid vissa bestämda tidpunkter, och det kan få oanade konsekvenser om man i efterhand går in och kompenserar varje gång man företar en förändring. Jag kan bara ställa en enkel fråga: Hur gör vi med dem som tidigare hade utbildningsarvode som inte var pensions- och semesterlönegrundande? I det här betänkandet föreslår vi ju en förbättring och en förstärkning, men vi framlägger inget förslag om att vi skall kompensera dem som haft utbildningsarvode utan de nu föreslagna förbättringarna.

Det skulle också uppstå andra problem inom studiestödsområdet. Vad händer t.ex. med den som får avslag på en ansökan om vuxenstudiestöd när det totalt sett i landet blir pengar över? Skall den personen kompenseras? Den föreslagna principen skulle alltså få mycket omfattande konsekvenser.

Visserligen vill folkpartiet och miljöpartiet enligt sin gemensamma reservation ha till stånd en utredning, men den utredningen skulle bara gälla *hur* kompensationen skulle utformas, inte om någon kompensation skall utgå. Det står tydligen klart för folkpartiet och miljöpartiet *att* kompensation skall utgå.

Utskottet avstyrker motionerna i fråga, och jag yrkar bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationerna.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 30 maj.)

10 § Studiekampanj för invandrare inför valet 1991, m.m.

Föredrogs
utbildningsutskottets betänkande
1989/90:UbU29 Anslag på tilläggsbudget II (prop. 1989/90:125 delvis).

Anf. 35 ULF MEIJIN (m):

Herr talman! Jag skall inleda mitt anförande med att citera en socialdemokrat. Citatet är hämtat från statsministerns anförande inför kammarens ledamöter den 7 mars i år. Statsministern sade då bl.a. följande:

”Sveriges ekonomi står inför allvarliga problem. Inflationen är alltför snabb, medan tillväxten och sparandet ligger på en låg nivå.

— — —

Denna utveckling innebär stora risker för framtiden. — — —

— — — Den nödvändiga stabiliseringen av ekonomin bör därför i ökad utsträckning åstadkommas med finanspolitiska medel.

— — — Dessutom krävs långsiktigt verkande insatser för att förbättra produktivitet och tillväxt.

En stram ekonomisk politik är nödvändig för att underbygga de ansträngningar som samtidigt görs i syfte att dämpa de nominella löneökningarna.

Uppgiften att föra en ansvarsfull ekonomisk politik överordnas andra politiska krav.”

Så långt statsministern.

Det som jag nu har citerat kan vi moderater ställa oss bakom. Skillnaden mellan mitt parti och socialdemokraterna är att vi också går från ord till handling. Nog måste det tyckas märkligt att regeringen samtidigt som man gör dessa uttalanden i handling gör någonting helt annat: Man pytsar ut nästan 21 milj.kr., och det på lösa grunder. Man anslår 10,8 milj.kr. till studieförbunden för att dessa skall anordna en särskild studiekampanj för invandrare inför valet 1991. Vidare skall studieförbunden med studiecirkeln hjälpa förnya den offentliga sektorn till en kostnad av 10 milj.kr.

Herr talman! Det är viktigt att invandrare med rösträtt får så mycket information om vårt valsystem och om de politiska partiernas olika program att de finner det meningsfullt att delta i valen.

Enligt vår uppfattning väljer regeringen fel metod för att stimulera till ett ökat valdeltagande. Vi anser att det är de politiska partierna som skall informera om de olika alternativen inför allmänna val. Jag vill i det sammanhanget påpeka att de politiska partierna erhåller 12,4 milj.kr. för detta ändamål.

Inför valet 1988 lade regeringen fram ett förslag med liknande innehåll. Erfarenheten från verksamheten den gången är inte direkt lysande. Och jag vill fråga Ingvar Jonsson: Vad är det som talar för att det studieförbund som de tre senaste åren redovisat en hög andel studietimmar från ämnesgruppen "samhällkunskap, information" är bäst skickat att genomföra en studiekampanj om vårt valsystem eller om den politik de olika partierna företräder?

Vi har, än så länge, begåvats med två civilministrar sedan valet 1982 som har försökt att förnya den offentliga sektorn. Bo Holmberg och Bengt K Å Johansson. Det som dessa herrar har lyckats åstadkomma hittills är ganska magert. Det enda som jag på rak arm kan komma på är att de har bytt namn på den offentliga sektorn till den gemensamma sektorn. Det som inte de har klarat av skall nu studieförbunden tillsammans med brukarna och de anställda i offentliga sektorn klara av. Det får kosta 10 milj.kr. under två år.

Den offentliga sektorns problem måste lösas med andra medel än studiensatsningar i studiecirkelform. Skall den offentliga sektorn förnyas, och det behövs, krävs det mer konkreta åtgärder, bl.a. genom att enskilda alternativ och konkurrens tillåts.

Jag vill slutligen ställa ytterligare en fråga till Ingvar Jonsson. I propositionen med förslag om tilläggsbudget II för budgetåret 1989/90 står på s. 31 följande att läsa: "Studierna skall främst vända sig till brukarna av samhällets service och personal som arbetar på fältet inom barn- och äldreomsorg, hälso- och sjukvård, skola, fritid, trafik, miljö, polisväsende m.fl. Studierna bör bedrivas lokalt och vara åtgärdsinriktade."

Om det nu är så att brukarna och personalen vid en barnstuga kommer fram till att den bästa lösningen för verksamheten är att förskollärare, barnskötare och övrig personal själva driver barnstugan, kommer socialdemokraterna då i ord och handling att acceptera detta och ge samma villkor och förutsättningar för verksamheten som om den vore kommunalt driven?

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till reservationerna 1 och 3.

Anf. 36 MARGITIA EDGREN (fp):

Herr talman! Jag vill starta med att yrka bifall till reservation 2 och 3. Som vi hörde av föregående talare gäller det dels bidrag till studieförbunden inför

*Studiekampanj för
invandrare inför
valet 1991, m.m.*

valet, dels bidrag till studiecirklar för att förändra, förbättra och förnya den offentliga sektorn.

När det gäller den första frågan, bidrag till studieförbunden i syfte att öka invandrarnas valdeltagande i landstings- och kommunalvalen, anser självfallet också vi att det är viktigt att bryta den nedåtgående trenden i fråga om invandrades valdeltagande. Vi tror emellertid inte att detta kan uppnås genom att man avsätter drygt 10 miljoner för att ge möjligheter att starta studiecirklar om detta.

Vår grundläggande inställning är att detta är politiska partiers ansvar, det ingår i deras ansvar att också engagera, entusiasmera och söka upp invandrare och på så vis motivera dem att delta i valet. Vi menar att det, om det är nödvändigt med någon utökning utöver de 12,4 miljoner som redan finns, är partierna som skall ha pengarna. Invandrare skall inte i detta fall särbehandlas, utan det måste, som jag sade, ingå i partiernas ordinarie verksamhet.

Vi tror att förslaget om studiebidrag till studiecirklar för att förändra den offentliga sektorn är ett nödförslag. Det är någonting man tillgriper när man ser att det är kris på väg och man inpå skinnet upplever att det är någonting som måste förnyas och förändras. Då tar man till denna lösning, att problemet säkert kan hjälpas upp med studiecirklar.

Vi tror inte på detta, utan vi tror att man först måste förändra regelsystemet, det som i dag står som hinder för förändring och förnyelse av den offentliga sektorn. Till detta kommer många förordningar, regler och lagar som den socialdemokratiska regeringen och riksdagen har fattat beslut om och sagt att så skall det vara.

En del av detta är t.ex. de lagkomplex, s.k. Lex pysslingen, som gör att man inte har möjlighet att starta sådana barndaghem. En annan del av detta är att Dagmarreglerna, så länge de finns, också kan vara ett hinder för en verklig förnyelse och förändring av den offentliga sektorn.

Med detta, herr talman, ber jag som sagt att få yrka bifall till våra reservationer och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 37 INGVAR JOHNSON (s):

Herr talman! Regeringen har i tilläggsbudget II bl.a. föreslagit medel dels för en studiekampanj för invandrare inför valet 1991, dels till studiecirklar om den offentliga sektorn.

Låt mig först beträffande studiekampanjen för invandrare inför valet säga att jag anser att det är mycket viktigt att ge ökade möjligheter för invandrarna att inför valet bli delaktiga i den svenska samhällsdebatten. Jag tror också att ökade kunskaper om det svenska samhället leder till ett ökat valdeltagande. Då utskottsmajoriteten anser det angeläget att förbättra invandrarnas valdeltagande och då erfarenheterna från motsvarande studiekampanj inför 1988 års val är positiva, tillstyrks regeringens förslag.

Låt mig sedan beträffande förslaget om särskilt stöd för studiecirklar om den offentliga sektorn säga att dessa studier säkert kommer att stimulera många till att delta i det viktiga förnyelsarbete som pågår.

Jag tyckte att det fanns en inkonsekvens i Ulf Melins resonemang. Han sade först att det inte är rätt metod att studera för att se hur förnyelsen skall

gå till, och sedan avkrävde han besked i frågan om man tänker följa de olika uppslag som kommer fram genom studieverksamheten. Naturligtvis skall de diskussioner som sker följas upp i en diskussion om hur vi skall förbättra den offentliga sektorn.

Sedan anför Ulf Melin ekonomiska skäl för att inte satsa dessa miljoner. Jag tycker att det ändå är mycket väl motiverat att satsa några miljoner på demokrati och på utveckling i samhället. Utskottet tillstyrker därför regeringens förslag.

Utskottet ser däremot inga skäl till att modifiera bidragsreglerna för denna verksamhet, något som föreslås i centermotionen.

Herr talman! I övrigt måste jag säga att jag har svårt att förstå vad som styr moderaternas och folkpartiets vilja att säga nej till de båda föreslagna studiesatsningarna. Vad Ulf Melin och Margitta Edgren säger är ju anmärkningsvärt, speciellt med tanke på att det kommer från politiker som arbetar med utbildningsfrågor. Det ni säger är egentligen att studier i samhällsskenskap är mindre värdefullt än partiernas information för invandrarnas möjlighet att ta ställning i valet.

Ni tycks inte heller tro på att en studiesatsning är ett bra medel för förnyelse av den offentliga sektorn. Jag måste fråga: Vad har ni i folkpartiet och moderaterna egentligen för tilltro till kunskapens och bildningens betydelse för människors möjligheter till delaktighet i vår demokrati och för utvecklingen av vårt samhälle?

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i betänkandet och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 38 MARGITTA EDGREN (fp) replik:

Herr talman! Jag begärde replik eftersom Ingvar Johnsson började med att säga precis det som egentligen är det mest anmärkningsvärda, nämligen att det är inför valet som man skall anslå 10,8 miljoner för att invandrare skall få valinformation. Detta skiljer sig från den uppfattning jag som folkpartist har, nämligen att informationen skall komma mellan valen, hela tiden. Man skall enligt min mening engagera och få in även invandrare i det vanliga politiska arbetet och inte göra en drive just månaderna eller halvåret före ett val. Där ligger den grundläggande skillnaden mellan oss. Det skall ske hela tiden, och detta bör och skall ingå i det politiska arbetets grundläggande delar.

Ingvar Johnsson frågade om bidraget till studiecirklar om förnyelse av den offentliga sektorn. Den förnyelsen är en lika stor angelägenhet för folkpartiet som för socialdemokraterna, och det är en fråga som vi mycket intensivt arbetar med, både inom partiet och utåt. Men vi förutsätter att alla studieförbund som har samhällsinriktade kurser tar upp dessa frågor. I dag får studieförbunden tillsammans en miljard ur statsbudgeten. Skulle då inte även dessa kurser kunna rymmas inom studieförbundens normala verksamhetsområde?

Ingvar Johnsson frågade också om vi inte ansåg att det var viktigt att invandrare skolas i demokrati. Självfallet anser vi det. Men detta uppnår man inte genom att ge ett bidrag på 5 miljoner i två år, utan det uppnår man genom att se till att det i de läroplaner som används och i det långsiktiga arbete

som påbörjas när människor kommer hit första gången finns inskolning i demokrati. Det är ingenting som man kan plocka ut och påstå att det går att åstadkomma med pengar, med 10 miljoner på två år.

Anf. 39 ULF MELIN (m) replik:

Herr talman! Ingvar Johnsson tror att moderata samlingspartiet inte värnar om kvalitet i utbildningen. Jag rekommenderar honom att läsa en del av våra motioner, i vilka vi ofta betonar kvaliteten när det gäller just utbildningen.

I fråga om de två ärenden vi här diskuterar i dag är det ju precis som Margitta Edgren säger, att man egentligen slänger ut ett antal miljoner, 21 milj. kr., för ganska lösa boliner. Och märk väl att detta gäller för årets budgetanslag. Om man hade varit förutseende hade man naturligtvis föreslagit detta för ett år sedan.

Kriterierna för att kunna få dessa pengar är att studieförbunden undervisar i ämnet samhällskunskap. Men det är ju inget som säger att just dessa studieförbund är speciellt bra på att informera väljarna om de olika politiska partiernas program. Det finns ju trots allt studieförbund som har en annan inriktning, som inte kommer att få av dessa pengar. Vad det är fråga om är ett förtäckt partistöd och ingenting annat.

När det gäller den andra delen av betänkandet, förnyelsen av den offentliga sektorn, säger Ingvar Johnsson att man skall stimulera de anställda till att komma med förslag. På denna punkt anser jag att jag är logisk, medan Ingvar Johnsson och socialdemokraterna är ganska ologiska. Socialdemokraterna kommer ju nämligen när förslag lämnas, som t.ex. i det fall jag tog upp om barnstugan där de anställda kom överens om att kanske ta över verksamheten själva, att säga nej. Ni säger alltid nej när man kommer med alternativ om det så är Pysslingdagem eller Dagmarreform. Man kan räkna upp ganska många olika områden inom den offentliga sektorn.

Det här handlar om att man kommer att föra något slags teoretiskt resonemang; och när man väl kommer fram upptäcker man att det skall ge något resultat. Men då sitter socialdemokraterna i Stockholm och säger blankt nej, det är precis så det kommer att gå till.

Anf. 40 INGVAR JOHNSON (s) replik:

Herr talman! Jag vill först säga följande till Margitta Edgren. Hon säger att det är viktigt och bra med möjlighet till studier i samhällskunskap inte bara under valår utan också under andra år. Jag kanske missminner mig, men jag har aldrig sett något folkpartiförslag om ökade satsningar på samhällskunskap under åren mellan valen. Däremot har vi här i kammaren ganska ofta diskuterat varför folkpartiet föreslår lägre anslag till studieförbunden, även om det inte precis har varit så under det senaste året.

Det är bara ett par timmar sedan vi här i riksdagen fattade beslut om målen för invandrapolitiken, Margitta Edgren. Vi var överens om att dessa mål kan sammanfattas i orden jämlikhet, valfrihet och samverkan. När moderaterna och folkpartisterna inte vill ge invandrarna de här möjligheterna till studier i samhällskunskap inför valet tycker jag nog inte riktigt att de bidrar till att förverkliga de målen.

Det som är konstigt med det Ulf Melin säger är att ni moderater ofta talar om kunskapens betydelse, men mycket ofta, i varje fall när vi diskuterar vuxenutbildning, vill ni att man skall satsa mindre just på sådant som ger människor kunskap. Varför skulle det inte vara viktigt att anordna bredare och mera allmänna studier i samhällskunskap inför valet, och inte bara lita till partiernas information?

Herr talman! Jag tror att skon klämmer så att säga när det gäller den fråga som Ulf Melin kom in på i slutet av sitt anförande. Ulf Melin antyder att denna ökade kunskap skulle var någonting som skulle gynna det socialdemokratiska partiet. Det låter på Ulf Melin som att han tror att det skulle missgynna hans parti att sprida kunskaper bland invandrarna. Jag kan tro att det också förhåller sig så. Men det får inte hindra oss att se till att invandrarna får goda möjligheter att skaffa sig kunskaper.

Anf. 41 MARGITTA EDGREN (fp) replik:

Herr talman! Valfläsk, det är vad det handlar om! Ingvar Johnsson vill mena, att då vi i folkpartiet i riksdagen inte söker mer pengar för politiska partier, skulle detta innebära att vi inte arbetar för invandrades rättigheter. Det är en helt ologisk och felaktig slutsats.

Jag menar att detta, och det står jag för, ingår i folkpartiets prioriteringar varje år vid fördelningen av de pengar som folkpartiet som politiskt parti får i stöd från riksdag och från kommuner. Det gäller varje år, inte bara valår. Där finns den avgörande skillnanden mellan Ingvar Johnssons uppfattning och min uppfattning.

Anf. 42 ULF MELIN (m) replik:

Herr talman! Det viktigaste för oss moderater är ändå att man i utskottets betänkande föreslår att det politiska partierna skall få ett särskilt anslag på 12,4 milj. kr. för att just bedriva politisk information till invandrarna. Det får man, och det tycker vi räcker.

Det är de politiska partierna som skall ha denna uppgift. Det är vår uppgift i en demokrati. Det finns nog anledning att ifrågasätta den verksamhet som bedrevs år 1988. Ingvar Johnsson säger att den var positiv. Regeringen sträcker sig så pass långt att den säger att verksamheten var tillfredsställande. Då kan man börja ana ugglor i mossen. Om man ser till den uppföljning som gjordes finns det mycket att anmärka på.

Det är klart att man kan kritisera oss moderater för att vårt förslag till anslag för vuxenutbildningen ligger på lägre nivå. Jag valde att i mitt tidigare anförande citera det statsministern sade i vårens regeringsförklaring. Där talar han just om att man måste föra en stramare ekonomisk politik. Men det socialdemokraterna gör är att de skickar ut andra signaler samtidigt. Helt plötsligt finns det ett antal miljoner kronor som man bara kan pytsa i väg på ganska lösa boliner. Det tycker jag är felaktigt.

Sedan kan jag bara konstatera, herr talman, att Ingvar Johnsson inte har förklarat hur långt socialdemokraterna nu är beredda att gå om de som använder den offentliga sektorn, och de som är anställda i den, vill förnya denna genom exempelvis enskilda alternativ. Man skulle t.ex. kunna tillåta

ökad konkurrens m.m. Kommer ni att tillåta detta, eller kommer ni inte att göra det?

Anf. 43. INGVAR JOHNSON (s) replik:

Herr talman! Margitta Edgren sade att vi skulle vara emot invandrarna om vi inte vill anslå mer pengar till politiska partier. Om det har blivit ett sådant missförstånd om det här förslaget kan jag i och för sig förstå varför Margitta Edgren är så negativ. Det handlar om pengar som skall användas i studieförbunden för en bred satsning på studier i samhällskunskap.

Jag vill till Ulf Melin säga att det fortfarande handlar om studier i samhällskunskap. Jag förstår inte varför ni moderater blandar ihop detta med partiernas propaganda och information inför valet. Ni säger att kunskaper kan ersättas med den typen av information. Har inte väldigt många invandrare fått studera mindre samhällskunskap än många av oss svenskar, och behöver de inte litet extra av detta inför ett val?

Sedan frågar Ulf Melin: Hur långt är ni beredda att låta diskussionen om den offentliga sektorn gå i de studiecirklar vi talar om? Han frågar också hur långt vi är beredda att gå när det gäller de förslag som förs fram. Jag tror att vi i vårt parti i varje fall har de traditionerna att vi först startar en diskussion, sedan för vi fram förslagen och därefter ser vi vad vi kan göra med förslagen. Vi säger inte först: Diskutera inte detta, det kan vi ändå aldrig gå med på. Jag tycker att Ulf Melin försöker att föra en omvänd diskussion.

Andre vice talmannen anmälde att Ulf Melin och Margitta Edgren anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 44. MARIANNE ANDERSSON i Vårgårda (c):

Herr talman! Vi i centerpartiet har tidigare i andra sammanhang föreslagit förändrade och förenklade bidragsregler för studiecirklar. Vi tycker att den föreslagna modellen är värd att pröva på detta område när det gäller att väcka intresse för samhällsfrågor. Jag vill därför yrka bifall till vår reservation nr 4.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut skulle fattas den 30 maj.)

11§ Anmälan om frågor

Anmälades att följande frågor framställes

den 23 maj

1989/90:658 av Marianne Jönsson (c) till miljöministern om forskning om vattenbrukets miljöproblem:

För att komma till rätta med vattenbrukets miljöproblem ansökte Ewos, Södertälje, att få bedriva forskningsverksamhet i Gåsfjärden, som är belägen inom Oskarshamns och Västerviks kommuner.

Huvudinriktningen för forskningsverksamheten var att utarbeta miljövänligare foder samt ett system med slutna fiskodlingskassar.

Ewos fick såväl länsstyrelsens som fiskerinämnadens tillstånd att få bedriva verksamheten. Beslutet överklagades och regeringen upphävde länsstyrelsens beslut. Därmed gick regeringen emot samtliga fackmyndigheter, dvs. naturvårdsverket, länsstyrelsens miljöenhet och fiskeristyrelsen, vilka samtliga ansåg att verksamheten skulle tillåtas för att komma till rätta med vattenbrukets miljöproblem.

Vattenbruksnäringen och berörda fackmyndigheter uppfattar regeringens beslut som ett näringsstopp för vattenbruk i landet, då man inte ens tillåter forskning.

Min fråga till miljöministern är därför:

Innebär regeringens beslut att inte tillåta forskningsverksamhet i Gås fjärden ett totalstopp för vattenbruk?

1989/90:659 av *Annika Åhnberg* (vpk) till statsrådet Maj-Lis Lööv om utvisning av barnfamiljer:

År 1989 beslöt regeringen att tillämpa ändrad praxis rörande barnfamiljer. De skulle få stanna om de vistats här mer än 1 år och inte särskilda skäl talade emot det. Nu har invandrärministern sagt att denna praxis inte längre gäller, handläggningstiderna är för långa.

I Södertälje finns nu en familj, som varit här 2 1/2 år. Barnen talar svenska och går i skola här. Familjen är rotad. Regeringen har beslutat utvisa denna familj. Det är inte värdigt vårt land att göra så. Det är en tragedi för familjen, särskilt för barnen, att ryckas upp och tvingas tillbaka till en farofylld tillvaro.

Innebär regeringens nya praxis beträffande barnfamiljer att det inte längre finns någon gräns för hur länge de kan vistas här och ändå utvisas/avvisas?

1989/90:660 av *Gudrun Schyman* (vpk) till statsrådet Bengt Lindqvist om behandlingen av tvångsintagna på LVM-hem:

Vid ett tillsynsbesök av länsstyrelsen i Örebro vid LVM-hemmet Runnagården i november 1989 fann man flera förhållanden som hör hemma i ett förlegat anstaltstänkande. Vid intagningen får patienten lämna ifrån sig alla personliga tillhörigheter och kläs i anstaltskläder, i detta fall en pyjamas. Man anger att detta sker därför att man vill markera en sjukdom, dvs. sjukdomen alkoholism. (En åsikt som är mycket omstridd.) Patienten utesluts också från yttre kontakter, vilket leder till en grad av isolering, och nekas tillgång till tidningar, radio och TV. Denna "isolering" kan pågå i veckor. En tvångsintagen kan under denna tid var helt rättslös.

Vid kontakt med klientorganisationerna bekräftar de att sådana övergrepp kan förekomma både vid Runna- och Älvgården. Socialstyrelsen har bara i en bisats kommenterat kränkningen av den personliga integriteten och i stället gjort en lång redovisning av en i landet just nu populär behandlingsmodell. Mot en enig forskarexpertis säger man att det nu går att utvärdera behandlingsprogram och att denna modell är helt överlägsen alla andra. Den

förödmjukande behandlingen som patienter kan utsättas för och som framskymtar i rapporten har man nästan förbigått.

Med hänvisning till detta vill jag fråga Bengt Lindqvist:

Kommer regeringen att ta några initiativ så att åtminstone människor som är tvångsintagna på LVM-hem inte riskerar att utsättas för förödmjukande och integritetskränkande behandling?

1989/90:661 av *Sonja Rembo* (m) till justitieministern om myndigheters dataregister:

Ett bilföretag har i ett brev inbjudit sina produkter till "aktiva funktionshindrade bilister". Av allt att döma har adresserna hämtats ur bilregistret. Trafiksäkerhetsverket har sålt adresslistor till hugade spekulanter. Föga överraskande har brevet av handikappade bilister upplevts som djupt integritetskränkande.

Vilka åtgärder avser justitieministern vidta för att myndigheters dataregister inte används på ett sätt som står i strid med skyddet av de registrerades personliga integritet?

1989/90:662 av *Berndt Ekholm* (s) till industriministern om stormarknads-etableringar:

Samtidigt som vi har svårt att få fram tillräckliga resurser för att tillgodose många angelägna samhälleliga behov, t.ex. inom omsorgs- och transportsektorerna, placeras betydande resurser i utbyggnad av olika anläggningar inom områden, som redan får anses vara väl tillgodosedda. Ett sådant exempel är det snabbt växande antalet externa stormarknader.

Man skulle kunna tro att detaljhandeln har ett starkt intresse av denna typ av etableringar. Det stämmer dock inte med verkligheten om man får tro Köpmannaförbundet, som företräder detaljhandeln. Bakom ligger i stället starka fastighetsägarintressen, som spekulerar på denna marknad. Man lockar över några villiga detaljhandlare, vilka i sin tur drar med sig övriga på grund av konkurrenssituationen.

Denna utveckling äger oftast rum utan några mer djupgående konsekvensbedömningar i de enskilda fallen. Vad har resultatet inte sällan blivit? Jo, en överetablering som ger minskande lönsamhet för detaljhandeln. Utarmning av stadskärnan genom utflyttning, framför allt av varuhus och större butiker. Försämrade närservice och en försämrad miljö på grund av ökad trafik. Ökade kostnader för stat och kommun, när det gäller t.ex. vägbyggen, färdtjänst och hemsamariter.

Är industriministern beredd att vidta några åtgärder för att begränsa antalet externa stormarknads-etableringar?

1989/90:663 av *Krister Skånberg* (mp) till försvarsministern om räddnings- och evakueringsplaner för Stockholm vid en kärnkraftsolycka m.m.:

Prot. 1989/90:128
23 maj 1990

Vilka räddnings- och evakueringsplaner finns utarbetade för det fall att Stockholm hotas av radioaktiv strålning på grund av en olycka med kärnkraft eller kärnvapen?

*Studiekampanj för
invandrare inför
valet 1991, m.m.*

1989/90:664 av *Erkki Tammenoksa* (s) till miljöministern om användningen av plastringar för att hålla samman ölburkar:

De plastringar som används för att binda ihop ölburkar finns fortfarande överallt i naturen och plågar bl.a. oskyldiga djur.

Vad har de aviserade överläggningarna med bryggeribranschen resulterat i beträffande användningen av plastringar?

12 § Kammaren åtskildes kl. 12.18.

In fidem

OLOF MARCUSSEN

/Gunborg Apelgren

Innehållsförteckning

Onsdagen den 23 maj

1 § Justering av protokoll	1
2 § Hänvisning av ärenden till utskott	1
3 § Beslut rörande utskottsbetänkanden som slutdebatterats den 18 och den 22 maj	1
Socialförsäkringsutskottets betänkande SfU17	1
Socialförsäkringsutskottets betänkande SfU21	2
Socialförsäkringsutskottets betänkande SfU22	3
Socialförsäkringsutskottets betänkande SfU18	3
Trafikutskottets betänkande TU25	5
Trafikutskottets betänkande TU24	6
Justitieutskottets betänkande JuU33	6
Justitieutskottets betänkande JuU35	6
Finansutskottets betänkande FiU36	7
Finansutskottets betänkande FiU38	7
Jordbruksutskottets betänkande JoU19	7
Jordbruksutskottets betänkande JoU20	7
4 § Beslut om uppskjuten votering	7
5 § Processrättsliga frågor	7
Justitieutskottets betänkande JuU32	
Debatt	
Göran Ericsson (m)	
Lars Sundin (fp)	
Anders Svärd (c)	
Berith Eriksson (vpk)	
Göran Magnusson (s)	
<i>Beslut skulle fattas den 30 maj</i>	
6 § Oförutsedda utgifter för budgetåret 1990/91	16
Finansutskottets betänkande FiU42	
Tilläggsbudget II till statsbudgeten för budgetåret 1989/90	16
Utrikesutskottets betänkande UU24	
<i>Beslut skulle fattas den 30 maj</i>	
7 § Svenskt erkännande av Litauen	16
Utrikesutskottets betänkande UU19	
Debatt	
Per Gahrton (mp)	
Margaretha af Ugglas (m)	
Pär Granstedt (c)	
Ingemar Eliasson (fp)	
<i>Beslut skulle fattas den 30 maj</i>	

8 §	Ändring av familjebidragslagen.	34	Prot. 1989/90:128 23 maj 1990
	Försvarsutskottets betänkande FöU9		
	<i>Beslut skulle fattas den 30 maj</i>		
9 §	Utbildningsarvode till studerande vid vissa lärarutbildningar. . .	34	
	Socialförsäkringsutskottets betänkande SfU23		
	Debatt		
	Barbro Sandberg (fp)		
	Eva Goës (mp)		
	Lena Öhrsvik (s)		
	<i>Beslut skulle fattas den 30 maj</i>		
10 §	Studiekampanj för invandrare inför valet 1991, m.m.	36	
	Utbildningsutskottets betänkande UbU29		
	Debatt		
	Ulf Melin (m)		
	Margitta Edgren (fp)		
	Ingvar Johnsson (s)		
	Marianne Andersson i Vårgårda (c)		
	<i>Beslut skulle fattas den 30 maj</i>		
11 §	Anmälan om frågor		
	1989/90:658 av Marianne Jönsson (c) om forskning om vatten- brukets miljöproblem	42	
	1989/90:659 av Annika Åhnberg (vpk) om utvisning av barnfa- miljer	43	
	1989/90:660 av Gudrun Schyman (vpk) om behandlingen av tvångsintagna på LVM-hem.	43	
	1989/90:661 av Sonja Rembo (m) om myndigheters dataregist- ter	44	
	1989/90:662 av Berndt Ekholm (s) om stormarknadsetable- ringar	44	
	1989/90:663 av Krister Skånberg (mp) om räddnings- och eva- kueringsplaner för Stockholm vid en kärnkraftsolycka m.m.	45	
	1989/90:664 av Erkki Tammenoksa (s) om användningen av plastringar för att hålla samman ölburkar	45	

